مختصرصفة الصلاة

د لمانځه لنډه طریقه

ليکنه:

أ.د.أحمدبن محمدالخليل

د لوړو زده کړو استاذ/د شرعياتوڅانګه/قصيم پوهنتون

بسم الله الرحمن الرحيم

سریزه

الحمد لله رب العالمین،وصلی الله وسلم علی نبینا محمد، وعلی آله،وصحبه أجمعین.

أمابعد:

ما چې د (لمانځه طریقه) په نامه کوم کتاب لیکلی، په دې کې مې د فقهاوو أقوال، دلائل او مناقشې ذکر کړي، بیا مې د هرې مسألې په اړه راجح قول ذکر کړی، په ځانګړې توګه هغه چې زما په نظر د نصوصو «قرآن او حدیث» سره ډېر نږدې او موافق ښکاره شوی دی. ځینو درنو ملګرو راته مشوره راکړه چې له یاد شوي کتاب نه د لمانځه طریقه مختصره کړم او په روان عبارت او عام فهمه انداز کې د لمانځه کیفیت بیان کړم، پرته له دې چې د فقهاوو اقوال او مناقشې ورسره ذکر شي، یعنې په دې مختصر کې یوازې په غوره او احادیثو ته نږدې اقوالو باندې اکتفاء وکړم او بس.

د دوستانو دا مشوره راته مناسبه او ګټوره ښکاره شوه، نو له دې کبله مې دا مختصر ولیکه، هڅه مې دا کړېده چې په روان او ساده انداز یې تاسې لوستونکو ته ډالی کړم.

له الله تعالی څخه امید لرم چې دغه مختصره هڅه ګټوره وګرځوي او پخپل دربار کې یې قبوله کړي، بېشکه الله تعالی جواد او کریم ذات دی.

لیکنه :أحمد بن محمد الخلیل

/23صفر1440/هجري

د لمانځه طريقه زده کول ضروري ده

عن أبي هريرة رضي الله عنه أن رجلا دخل المسجد، ورسول الله ﷺ جالس في ناحية المسجد، فصلى ثم جاء فسلم عليه فقال له رسول الله ﷺ: "وعليك السلام، ارجع فصل فإنك لم تصل". فرجع فصلى ثم جاء فسلم، فقال: "وعليك السلام ارجع فصل فإنك لم تصل". فقال في الثانية، أو في التي بعدها:علمني يارسول الله، فقال: "إذا قمت إلى الصلاة فأسبغ الوضوء، ثم استقبل القبلة فكبر، ثم اقرأ بما تيسر معك من القرآن، ثم اركع حتى تطمئن راكعا، ثم ارفع حتى تستوي قائما، ثم اسجد حتى تطمئن ساجدا، ثم ارفع حتى تطمئن جالسا ثم اسجد حتى تطمئن ساجدا، ثم ارفع حتى تطمئن جالسا، ثم افعل ذلك في صلاتك كلها". (متفق عليه).

ژباړه: له ابو هريره رضي الله عنه نه روايت دی، چې يو سړی جومات ته ننوت په داسې حال کې چې رسول الله ﷺ د جومات په يو طرف کې ناست ؤ، هغه چې لمونځ وکړ نو راغی سلام يې واچاوه، نبي عليه الصلاة والسلام ورته د سلام ځواب ورکړ او ورته ويې فرمايل: لاړشه لمونځ وکړه تا لمونځ نه دی کړی! سړی واپس شو لمونځ يې وکړ او بيا راغی، سلام يې واچاوه، رسول الله ﷺ د سلام ځواب ورکړ، ورته ويې فرمايل: لاړ شه لمونځ وکړه تا لمونځ نه دی کړی، نو دغه سړي په دويم يا دريیم ځل ورته عرض وکړ: ای د الله رسوله! ته يې راته وښايه! نبي کريم ﷺ ورته وفرمايل: کله چې د لمانځه اراده وکړې، نو په ښه شان اودس وکړه، بيا د قبلې په لور مخ کړه او تکبير (الله أکبر) ووايه، بيا د قرآن کريم هغه برخه ولوله کومه چې درته آسانه وي، بيا په اطمئنان سره رکوع وکړه (بيړه مه کوه)، بيا پورته شه او برابر ودرېږه، بيا په آرام سره سجده وکړه، بيا له سجدې څخه وروسته په آرام سره کښېنه، بيا دوهمه سجده په آرام سره وکړه او بيا خپل ټول لمونځ (رکعتونه) په همدغه شان سره ادا کړه. متفق عليه

***

لمانځه ته چمتوالی:

۞ اودس:

* کله چې مسلمان د لمانځه اراده وکړي نو اودس کول ورته واجب دي.

الله تعالى فرمايي: (يا أيها الذين آمنوا إذا قمتم إلى الصلاة فاغسلوا وجوهكم وأيديكم إلى المرافق وامسحوا برءوسكم وأرجلكم إلى الكعبين وإن كنتم جنبا فاطهروا وإن كنتم مرضى أو

على سفر أو جاء أحد منكم من الغائط أو لامستم النساء فلم تجدوا ماء فتيمموا صعيدا طيبا فامسحوا بوجوهكم وأيديكم منه ما يريد الله ليجعل عليكم من حرج ولكن يريد ليطهركم وليتم نعمته عليكم لعلكم تشكرون). [المائدة:6]

ژباړه: ای مومنانو! کله چې تاسې لمانځه ته پاڅېږئ نو ووينځئ خپل مخونه او لاسونه سره د څنګلو او مسحه وکړئ په خپلو سرونو باندې او ووينځئ خپلې پښې سره د ګټکيوو (ښنګرو) که چيرته دجنابت په حالت کې وئ، نو ځان پاک کړئ ــ په غسل کولو سره-، که چيرته بيمار (ناروغ) او يا په سفر وئ يا مو ډک اودس ماتی وکړ يا مو ښځې سره کوروالی وکړ او اوبه مو ونه ميندلې، نو په پاکه خاوره تيمم ووهئ، او په دې خاوره خپل مخونه او لاسونه مسحه کړئ، الله تعالی ستاسې تکليفول نه غواړي، بلکې ستاسې پاکول غواړي، او پر تاسې خپل نعمت پوره کول غواړی د دې لپاره چې تاسې د الله شکر ادا کړئ. (مائده:۶)

* څلور واړه مذهبونه په دې متفق دي چې د هر لمانځه له پاره اودس تازه کول مستحب دي.

د اودس تازه کولو مطلب دا دی: چې سړی په اوداسه کې وي او بيا اودس وکړي، له نبي کريم ﷺ نه په صحيح سند سره ثابت دي چې هغه ﷺ به هر لمانځه ته اودس کولو.

اودس تازه کول مستحب دي خو په شرط کې يې د فقهاوو درې قوله دي. صحيح او غوره قول دا دی: چې اودس تازه کول د هغه چا لپاره مستحب دي چې په شته اوداسه يې لمونځ کړی وي.

***

لمانځه ته تلل

* له اوداسه نه وروسته به ډېر په سکون او ادب سره جومات ته روان شې

* بيا به دوه رکعته د مسجد حق (تحية المسجد لمونځ) ادا کړې.

د أبو قتاده الأ نصاري په روايت کې راغلي دي چې: أن النبي ﷺ قال: "إذا دخل أحدكم المسجد فلا يجلس حتى يصلي ركعتين". [متفق عليه]

ژباړه: نبي کريم ﷺ فرمايلي دي: که له تاسې نه يو تن جومات ته ننوځي نو تر هغې پورې دې نه کښيني چې دوه رکعته تحية المسجد (دجومات حق) يې نه وي ادا کړی.

* بیا به د اقامت په انتظار کښېنی، بهتره داده چې په ذکر یا په تلاوت ځان مصروف کړي، ځوک چې د لمانځه لپاره انتظار کوي نو په دغه انتظار ورته د لمانځه ثواب رسېږي. له ابوهريره رضي الله عنه نه روايت دی چې: أن رسول الله ﷺ قال: (الملائكة تصلي على أحدكم مادام في مصلاه ما لم يحدث، اللهم اغفرله وارحمه، لايزال أحدكم في صلاة مادامت الصلاة تحبسه، لايمنعه أن ينقلب إلى أهله إلا الصلاة). [رواه البخاري]

ژباړه: رسول الله ﷺ فرمايلي دي چې: پرښتي هغه کس ته دعا کوي چې د لمانځه په انتظار په جاینماز ناست وي، تر څو يې چې اودس نه وي مات شوی، وايي: اې الله! ته ورته ښښنه وکړې او وربانديې ورحمېږې. ستاسې يو کس تر هغه پورې په لمانځه کې حسابېږي تر هغو چې لمانځه هغه له نورو دنياوي چارو څخه را ايسار کړی وي (يعني د لمانځه ثواب ورته رسېږي) ځکه په دې صورت کې کور ته د هغه د تللو يواځينی مانع لمونځ وي.

* كه مؤذن په داسې حال کې د لمانځه اقامت شروع کړي، چې امام لا نه وي را رسيدلی نو مقتدي به تر هغې پورې نه پاڅېږي چې امام يې نه وي ليدلی.

* او كه چېرې امام موجود ؤ او مؤذن اقامت وکړ، نو په دې صورت کې د مقتدی لپاره د پاڅېدو کومه شرعي اندازه نده راغلې، بلکې دا لمونځ کوونکي پورې اړه لري، کمزوري او عمر خوړلي کس ته د اقامت نه لږ مخکې ودريدل په کار دي په دې خاطر چې تکبير تحريمه ترې فوت نشي، تندرست سړی که وروسته پاڅېږي څه باک نه کوي، وجه يې دا ده چې دی په چټکی سره تکبير تحريمه ته پاڅېدلی شي، ځکه هغه سره د تکبير تحريمه د فوت کېدو خطره نه وي.

* پر امام دا واجبه ده چې صفونه برابر کړي، صف يو بل ته په نږدې ودريدلو سره برابرېږي چې منځ کې يې خاليگاه پاتې نشي.

* د فرض لمانځه د صحت له پاره شرط دا دی چې د فرضیت نیت به يې کوي. يعنې زړه کې به داسي راتيروي چې فرض لمونځ کوم، او دا هر لمونځ کوونکي ته بداهتا حاصليږي. يعنې کله چې اودس وکړي او له کوره د جومات په طرف روان شی نو د فرض لمانځه ادا کول يې په زړه کې وي.

ابن قدامه رحمه الله وايی: د لمانځه له پاره نيت واجب دی او په دې باندې د ټول امت اتفاق دی چې له نيت نه پرته لمونځ صحيح نه دی. [المغني]

***

لمانځه ته ننوتل

تکبير تحريمه

* تکبير تحريمه د لمانځه له ارکانو څخه يو رکن دی، او په هيڅ حالت کې هم نه ساقطيږي، نه په هېره، نه په ناپوهۍ او نه په قصدي ډول.

دليل يې: د الله جل جلاله دا فرمان دی چې: (وربك فكبر) [المدثر:٣]

(او خپل رب په لويې سره يادوه).

رسول الله صلى الله عليه وسلم يوه صحابي ته لمونځ ښودلو، ورته ويې وويل: (إذاقمت إلى الصلاة فكبر) [متفق عليه] کله چې لمانځه ته پاڅيږې نو الله أکبر ووايه.

* د الله اکبر ويلو نه پرته لمونځ نه صحيح کيږي، د الله أکبر پر ځای بله کلمه ويل جائز نده.

* په فرضي لمانځه کې به تکبير تحريمه هلته وايي چې کله پوره ودريږي.

* تکبير تحريمه ته لاسونه پورته کول په حديث او اجماع دفقهاوو سره ثابت دي.

* سنت طريقه دا ده چې لاسونه له تکبير تحريمه سره يو ځای پورته شي، مخکې وروروسته ترې نشي.

* تکبيرتحريمه ته د لاسونه پورته کولو پر مهال به ګوتې راجوختې او نيغې کړي، ځکه چې دا د خشوع سره ډېره مناسبه ده.

* لاسونه پورته کولو کې لمونځ کوونکي ته اختيار دی چې د اوږو په برابری يې پورته کوي او که د غوږونو په برابری، ځکه چې دواړه طريقي په احاديثو کې ثابتې دي، خو که زياتره يې د اوږو په برابری پورته کړي نو ښه ده، ځکه چې احاديث پرې ډېر دي.

* نارينه چې څنګه په لمانځه کې لاسونه پورته کوي زنانه به يې هم همدغه شان پورته کوي، د ځينو علماوو رايه دا ده چې زنانه به لاسونه ډېر نه پورته کوي.

* امام لپاره په اوچت اواز تکبير (الله أکبر) ويل په دې خاطر واجب دي چې مقتديان يې واوري او اقتدا ورپسی وکړي.

قيام«ودريدل» او قرائت «لوستل»

۞ قيام:

* په فرض لمانځه کې قيام (ودريدل) رکن دی، قرآن، سنت او د امت اجماع درېواړه په دې تينګار کوي چې له قيام «ودرېدلو» پرته فرض لمونځ صحيح نه دی.

* پاتې شول نفلي لمونځونه، نو هغه په ناسته هم جائز دي، اګر که د ودرېدلو توان هم ولري.

* که چېرې لمونځ کونکی په فرضي لمانځه کې د ودرېدلو توان ونلري نو په دې صورت کې ترې قيام ساقطيږي، که څه هم د لمانځه له ارکانو څخه دی، ځکه لمونځ کوونکی د ودرېدلو توان نه لري. او الله تعالی فرمايي: (فاتقوا الله ما استطعتم) [التغابن:۱۶]. له الله تعالی څخه وويريږئ څومره چې ستاسو طاقت وي.

په يوه حديث کې د نبي کريم ﷺ ارشاد دی، فرمايي: (إذا أمرتکم بأمر فأتوا منه ماالستطعتم). [متفق عليه]

ژباړه: کله چې تاسې ته د يو کار امر وکړم، څومره چې ستاسې توان وي عمل پرې وکړئ.

* په دې اړه د لا زيات وضاحت په منظور يو بل حديث هم واوره! رسول اکرم ﷺ ارشاد دی چې: (صل قائما، فإن لم تستطع فقاعداً، فإن لم تستطع فعلی جنب).[رواه البخاري]

ژباړه: په ولاړه لمونځ وکړه، که د ودریدلو توان نه لرې، په ناسته یې وکړه او که په ناسته یې نشې کولی، نو په اړخ باندې یې وکړه.

د دې حدیث مبارک نه دا څرګنده شوه چې د ناتوانی په صورت کې قیام ساقطیږي.

* که چېرته په ولاړه لمانځه کې د ناروغی یا بل کوم سبب په وجه خشوع نه برابریده، نو په دې صورت کې په ناسته لمونځ جائز دی، په فرضي لمانځه کې ودریدل مستقل شرط دی، که چېرته بغیر د عذر نه پر دیوال، یا امسا باندې تکیه ولګول شي، نو لمونځ یې نه صحیح کیږي.

د قیام په حالت کې د لا سونو ایښودلو ځای

* د قیام په حالت کې سنت طریقه داده چې لمونځ کونکی دواړه لاسونه له نامه نه بره وتړي، یعنې ښی لاس به د چپ لاس د پاسه کیږدي، لاسونه زوړند پرېښودل د سنت طریقې خلاف دي. حدیث د سهل بن سعد الساعدي کې راځي: (قال كان الناس يؤمرون أن يضع الرجل يده اليمنى على ذراعه اليسرى في الصلاة). [رواه البخاري]

ژباړه: د رسول الله ﷺ له خوا به خلکو ته امر وشو چې په لمانځه کې ښی لاس د کيڼ(چپ) لاس پر مړوند باندې کیږدي، دغه شان د وائل بن حجر په حدیث کې راغلي دي (أن النبي ﷺ كان يضع يده اليمنى على اليسرى في الصلاة). [رواه مسلم]

ژباړه: بېشکه نبي کریم ﷺ به په لمانځه کې ښی لاس په کيڼ (چپ) لاس باندې ایښوده.

* سنت طریقه داده چې په ښي لاس باندې د چپ لاس مړوند ونیول شي او که د لاسونو ګوتې یې پراخه کېښودلې نو څه باک نه کوي.

* لمونځ کوونکي ته اختیار دی چې دواړه لاسونه تر نامه لاندې ږدي او که بره، ځکه چې په دې کی د نبي عليه الصلاة والسلام څخه کومه صحیحه اندازه نقل نده، د دې وجهي نه ابن المنذر ویلي دي: لم يثبت عن النبي في ذلك شيء وهو مخير بينهما.

وقال الترمذي رحمه الله تعالى في (جامعه): (رأى بعضهم أن يضعهما فوق سرته، و رأى بعضهم أن يضعهما تحت سرته، كل ذلك واسع عندهم).

ژباړه: لاسونه د نامه نه بره یا لاندې اېښودلو په باره کې د نبي علیه الصلاة والسلام څخه کوم صحیح حدیث ثابت نه دی، لمونځ کوونکي ته اختیار دی چې د نامه نه لاندې یې ږدي او که بره.

امام ترمذي رحمه الله په خپل کتاب جامع الترمذي کې ویلي دي: د ځینو علماو نظر دا دی چې لاسونه دې له نامه نه پورته کېږدي او د ځینو په نظر یې له نامه نه ښکته اېښودل په کار دي، دواړه طریقې جائز دي.

* د لمانځه خشوع سره مناسبه داده چې لاسونه د سینې او خېټې ترمینځ کېښودل شي.

* پاتې شوه دا چې لاسونه د سینې له پاسه اېښودل څنګه دي؟ نو امام احمد بن حنبل رحمه الله دې ته مکروه ویلي دي، ځکه چې دا ثابت نه دي، بل دا چې دا یو قسم تکلف او مبالغه ده.

***

په لمانځه کې به سترګې کوم ځای ته نیسي

* لمونځ کوونکی به د قیام په حالت کې خپلې سترګې د سجدې ځای ته نیسي، که چېرې د سجدې له ځای نه بل ځای ته وګوري، نو د سنت خلاف یې وکړه، او که اسمان ته یې وکتل نو حرام کار یې وکړه.

* د دواړو سجدو تر مینځ او تشهد ته د ناستې په وخت کې د فقهاوو اختلاف دی، ځیني وایي چې: د لمانځه په ټول حالت کې به د سجدې ځای ته ګوري، ځیني بیا په دې نظر دي چې د تشهد په حالت کې به د شهادت ګوتې ته سترګې نیسي. په دې مسأله کې توسع ده، د لمونځ کوونکي خوښه چې د سجدې ځای ته ګوري او که د شهادت ګوتې ته. په دې مسأله کې کوم صحیح حدیث ثابت نه دی.

***

د استفتاح (د لمانځه د پیل) دعاء:

* د لمانځه د پیل په اړه په احادیثو کې څو ډوله دعاګانې راغلي دي: له هغو نه هره یوه یې چې وویل شي جائز ده، ولې بهتره دا ده چې تنوع پکې وکړي (کله یوه دعا او کله بله دعا

ووايي) او زياتره د عمر په روايت چې کومه دعا راغلې ده هغه لوستل په کار ده، دا د امام أحمد رحمه الله او د نورو أئمه وو مذهب هم دی.

ابن تيميه رحمه الله وايی: (أكثر السلف يستفتحون به). [مجموعة الفتاوى لشيخ الإسلام] ژباړه: ګڼ شمېرسلفو به د عمر رضي الله عنه په روايت کې راغلې دعا لوستله.

۞ د استفتاح دعاګانې:

۱- مسلم شريف کې حديث دی چې: (أن عمر بن الخطاب كان يجهر بهؤلاء الكلمات، يقول: سبحانك اللهم وبحمدك, وتبارك اسمك, وتعالى جدك, و لا إله غيرك).

ژباړه: عمر رضي الله عنه به د «دعاء الاستفتاح» کلمات په جهر لوستل، ويل به يې: ای الله! تا په پاکي سره يادوم او ستا ستاينه کوم، او مبارک دی نوم ستا، او لوی دی شان او شوکت ستا، او بې له تا نه بل هيڅوک د بنده ګۍ وړ نه شته.

دا حديث اګر که په عمر باندې موقوف دی، خو د مرفوع حکم لري.

۲- په صحيحينو کې د أبو هريرة په روايت حديث دی چې: (كان الرسول ﷺ يسكت بين التكبير وبين القراءة اسكاتة -قال: احسبه قال: هنية- فقلت بأبي و أمي يا رسول الله, اسكاتك بين التكبير و القراءة, ماتقول؟ قال: أقول: "اللهم باعد بيني وبين خطاياي كما باعدت بين المشرق والمغرب, اللهم نقني من الخطايا كما ينقى الثوب الأبيض من الدنس، اللهم اغسل خطاياي بالماء, والثلج, والبرد".

ژباړه: ابوهريرة فرمايی: رسول الله ﷺ به د تکبير او قرائت ترمنځ لږ شان چوپ (خاموش) پاتې کيده. ما ورته وويل: ای د الله رسوله! مور پلار مي درنه قربان شه! ته د تکبير تحريمه او قرائت (سورة فاتحه) تر منځ خاموش پاتې کېدو پر مهال څه وايي؟ رسول الله وفرمايل: زه دا دعا وايم: (اللهم باعد...) ای الله! زما او زما د ګناهونو تر منځ دومره لرې والی راولې، لکه څنګه چې دې د مشرق او مغرب په منځ کي لرې والی راوستی دی، ای الله! ما له خپلو ګناهونو نه داسې پاک کړې، لکه څنګه چي سپينه جامه له خيرو نه پاکه کړی شي، ای الله! ما له ګناهونو نه په واوره، او اوبو او ږلۍسره ووينځې.

۳- په صحيح مسلم کې له علي بن أبي طالب نه روايت دی، هغه له رسول الله ﷺ نه نقل کوي: (أنه كان إذا قام إلى الصلاة قال: إني وجهت وجهي للذي فطر السماوات والأرض حنيفا, وما أنا من المشركين، إن صلاتي, ونسكي, ومحياي, ومماتي لله رب العالمين, لا

شريك له, و بذلك أمرت,و أنا من المسلمين,اللهم أنت الملك لا إله إلا أنت ربي, وأنا عبدك ظلمت نفسي,واعترفت بذنبي,فاغفرلي ذنوبي جميعا, إنه لايغفر الذنوب إلا أنت, واهدني لأحسن الأخلأق لايهدي لأحسنها إلا أنت,واصرف عني سيئها لايصرف عني سيئها إلا أنت, لبيك وسعديك والخير كله في يديك, والشر ليس إليك, أنا بك وإليك, تباركت وتعاليت,أستغفرك وأتوب إليك".

ژباړه: د الله پيغمبر به چې کله لمانځه ته ودريد، نو ويل به يې: ما خپل مخ هغه ذات طرف ته ګرځولی دی، چې آسمانونه او زمکه يې پيدا کړی دي، په داسې حال کې چې د حق دين مل يم، او نه يم له مشرکانو نه، په رښتيا سره زما لمونځ، قرباني، ژوند، او مرګ يوازې د همغه الله لپاره دی، چې د مخلوقاتو پروردګار دی، شريک نه لري، او په دې باندې زه مامور شوی يم، په داسې حال کې چې زه له مسلمانانو څخه يم، ای الله! ته پادشاه يې، بی له تا نه بل د عبادت وړ معبود نشته، ته زما پروردګار يې، او زه دې بنده يم، په خپل ځان مې ظلم کړی، او په خپله ګناه اقرار کوم، بې له تا نه بل هيڅوک زما ګناهونه نشي بخښلی، د ښو اخلاقو هدايت راته وکړې، يوازې ته يې چې د ښو اخلاقو په لورې ښودنه کوې، او بد اخلاق را څخه لرې کړې، بد اخلاق را نه يوازې ته لرې کولای شې، ستا دعوت مې قبول کړ، او ستا خدمت ته ولاړ يم، خير ټول ستا په لاسونو کې دی، او شر ستا لپاره شر نه دی، او په تامې تکيه ده، او تاته به درځم، ته برکت والا يې، او اوچت يې له تا نه بخښنه غواړم، او تا ته توبه وباسم.

* د استفتاح دعا په پټه ويل مشروع (جائز) دي او په دې د درستو علماوو اجماع ده.

او دا چې عمر رضي الله عنه په جهر سره ويلې، نو هغه د تعليم لپاره وه، ترڅو خلکو ته دا دعا وښايي، ابن قدامه رحمه الله وايي: امام أحمد رحمه الله ويلي دي: لايجهر الإمام بالافتتاح.

ژباړه:امام به د استفتاح دعا په جهر سره نه وايي.

او دا د عامو علماوو وينا هم ده، ځکه چې نبي عليه الصلاة والسلام په جهر سره نه ده ويلې، بلکې عمر رضي الله عنه خلکو ته د تعليم په خاطر په جهر سره ويلې ده. [المغني ۵۱۸/۱]

***

له سورت څخه وړاندې اعوذ بالله لوستل

* استعاذه (أعوذ بالله من الشيطان الرجيم) ويل سنت دي، الله تعالى فرمايي: (فإذا قرأت القرآن فاستعذ بالله). [النحل: ۹۸]

* لمونځ کوونکي ته په کار ده چې په هر رکعت کې اعوذ بالله ووايي، یوازې اول رکعت پورې خاص نه ده.

۞استعاذه(اعوذ بالله) په آحاديثو کې په مختلفو الفاظو راغلې ده:

۱- أعوذ بالله من الشيطان الرجيم. ژباړه: زه له رټل شوي شيطان نه په الله تعالى پورې پناه نیسم.

۲-أعوذ بالله السميع العليم من الشيطان الرجيم. ژباړه: زه له رټل شوي شيطان نه په هغه الله پورې پناه نیسم چې اوریدونکی او پوه ذات دی.

۳- أعوذ بالله السميع العليم من الشيطان الرجيم من همزه، ونفخه، ونفثه.

ژباړه: زه د رټل شوي شيطان له پوکولو، توکولو او وسوسو اچولو نه په هغه الله پورې پناه نیسم چې اورېدونکی او پوه ذات دی.

* له ذکر شویوو الفاظو نه چې هر یو یې ولوستل شي جائز دي، لیکن بهتره دا ده چې اکثر اوقاتو کې أعوذبالله من الشيطان الرجيم ولولي، ځکه چې دا د سورت نحل د آیت کریمه الفاظو سره موافقه ده، او دغه نور ذکر شوي الفاظ هم په صحیحو أحادیثو کې راغلي دي.

* غوره داده چې أعوذ بالله په پټه ولوستل شي جهري لمانځه کې وي او که خفيه کې.

***

تسميه (بسم الله ويل):

* له أعوذ بالله نه وروسته او له سورت فاتحې نه مخکې بسم الله الرحمن الرحيم لوستل مشروع دي، د أبو هريرة په حديث کې راغلي دي: (أنه صلّى و قرأ بسم الله الرحمن الرحيم، ثم قال: إني لأشبهكم صلاة برسول الله ﷺ). [صحيح ابن خزيمة برقم: ۶۸۸]

ژباړه: ابو هريرة رضي الله عنه لمونځ وکړ، نو بسم الله الرحمن الرحيم يې ولوستله، بيايي وويل: تاسي کې زما لمونځ د رسول الله ﷺ «دلمانځه» سره ډير مشابه دی.

* بسم الله په جهر سره ويل نشته، ځکه چې د رسول الله ﷺ څخه نقل نه ده، ليکن د مصلحت په خاطر که په جهر وويل شي، د مثال په ډول د خلکو د تعليم لپاره، يا د سنتو اشاعت يې مقصد وي، يا جهر سره ويل يې د خلکو زړونه لمونځ او دين طرف ته مائل کوي. نو بيا څه پروا نه کوی. دا د امام أحمد رحمه الله او نورو أئمه ؤو څخه نقل دي.

* بسم الله د قرآن کريم له آيتونو څخه يو آيت دی، په سورت نمل کې د الله جل جلاله ارشاد دی چې: (إنه من سليمان وإنه بسم الله الرحمن الرحيم) [النمل:30]

* د سورت انفال او سورت توبه تر منځ بسم الله الرحمن الرحيم لوستل ثبوت نه لري، له دې دوه ځايونو پرته بسم الله يو مستقل آيت دی، خو د هر سورت آيت نه ګڼلی کيږي، بلکې د سورتونو تر منځ د فاصلې او تبرک په خاطر د هر سورت په پيل کې راوړل شوې ده.

سورت فاتحه لوستل

* سورت فاتحه لوستل د امام او منفرد (يوازې لمونځ کوونکي) لپاره رکن دی.

* د جمهورو صحابه کرامو او تابعينو په آند سورت فاتحه د لمانځه له ارکانو څخه يو رکن دی، پرته له سورت فاتحې لمونځ نه صحيح کيږی، که يو څوک په هيره يا قصدا سورت فاتحه ونه لولي، لمونځ يې باطل دی. دليل يې: د عبادة روايت دی چې: (لا صلاة لمن يقرأ بفاتحة الکتاب). [متفق عليه] چاچې په لمانځه کې سورة فاتحه ونه لوستله، لمونځ يې نه صحيح کيږي.

او د ابوهريرة په حديث کې راځي: (من صلى صلاة لم يقرأ فيها بأم القرآن فهي خداج). [نقله الالباني في صحيح ابي داود وحکم عنه بانه صحيح]

چاچې لمونځ وکړ او سورت فاتحه يې ونه لوسته نو لمونځ يې پوره نه دی.

که يو چا ته سورت فاتحه ياده نه وي نو زده کول يې ورباندې واجب دي، ځکه په فقه کې يوه قاعدة ده چې: (ما لايتم الواجب إلا به فهو واجب). کوم شی چې له هغه پرته واجب نه پوره کيږي، نو د هغه څيز ترلاسه کول يا زده کول هم واجب دی. يو څوک چې د سورت فاتحې د زده کولو توان نه لري، لکه د بوډاوالي له کبله يا نور لاملونه وي نو په دغسې حالت کې د سورت فاتحې په اندازه اووه (٧) آيتونه لوستل واجب دي او که اووه آيتونه يې هم نشو لوستلی نو بيا به دغه لاندېنی پنځه دعاګانې لولي:

١- سبحان الله. ٢- و الحمد لله. ٣- ولااله الاالله.

۴- والله أكبر.   ۵- ولاحول ولاقوة الا بالله العلي العظيم.

قرائت په ټيټ يا په لوړ آواز لوستل

* د سهار لمونځ همدارنګه د ماښام او ماخوستن اولني دوه رکعته د امام لپاره په جهر(لوړ آواز) لوستل واجب دي، دليل يې: نبي عليه الصلاة و السلام جهري لمونځونه هميشه په جهر سره کړېدي او خفيه يې په خفيه او پټه کړېدي، نو دنبي صلى الله عليه وسلم دا مواظبة (هميشوالى) په وجوب باندې دليل دى، او د أمت عمل پرې هم دليل دى.

* واجب قرائت يا ذکر باندې چې تر څو ژبه نه وي خوځيدلي نه صحيح کيږي، يعني له خولې خوزلو نه پرته ځان سره قرائت يا ذکر نه صحيح کيږي.

* پاتې شو قرائت په جهر يا خفيه ويل دى د دې حکم جلا دى.

* ابن تيمة رحمه الله فرمايي: (يجب تحريك لسانه بالذكر الواجب في الصلاة من القراءة وغيرها مع القدرة) ژباړه: لمونځ کوونکي باندې واجب دي چې په لمانځه کې واجب ذکر او قرائت باندې ژبه و خوځوي.

* اصل کې د ماسپښين او مازديګر په لمانځه کې قرائت په پټه لوستل په کار دي، ليکن کله کله يو آيت په جهر سره ويل د امام لپاره مستحب دي، په دى خاطر چې مقتديان يې واوري که څوک غافل وي نو متوجه به شي، کېدى شي نور حکمتونه به هم پکې وي. دليل يې د ابوقتادة هغه روايت دى چې وايي: (كان رسول الله ﷺ يصلي بنا، فيقرأ في الظهر-في الركعتين الأوليين- بفاتحة الكتاب وسورتين ويُسمعناالآية أحيانا، ويطول الركعة الأولى، ويقرأ في الآخرتين بفاتحة الكتاب). [متفق عليه]

ژباړه: رسول الله ﷺ به چې مونږ ته د جماعت لمونځ را کولو، نو د ماسپښين اولنيوو دوه رکعتونو کې به يې سورت فاتحې سره دوه سورتونه نور لوستل، او کله کله به يې يو آيت را اورولو هم، اول رکعت به يې اوږدولو او په وروستنيوو دوه رکعتونو کې به يې يوازې فاتحه لوستله.

* مقتدى لپاره په جهري لمانځه کې سورت فاتحه او نور سورتونه لوستل نشته، بلکى امام ته به غوږ نيسي، په ټولو جهري لمونځونو کې همدا حکم دى، فرضي وي (لکه دسهار، ماښام، ماخوستن لمونځونه) او که نفلي وي (لکه تراويح) وغيره، دا د جمهور علماوؤ قول دى. ابن

تيمية رحمه الله وايي: (المقصود بالجهر استماع المأمومين). [مجموع الفتاوى ٢٣/٢٨٩] ژباړه: قرائت په جهر سره ويلو مقصد مقتديانو ته قرائت اورول دي، چې له امام څخه يې واوري، کله چې مقتدی هم قرائت کوي نو د امام قرائت اوريدو څخه بی برخې کېږي نو له دې کبله په جهري لمونځونو کې د مقتدي لپاره قرائت نشته.

***

له سورت فاتحې نه وروسته آمين ويل:

* علماء په دې متفق دي چې منفرد (يوازې لمونځ کوونکي) او مقتدي (امام پسې لمونځ کوونکي) لپاره آمين ويل سنت دي، منفرد به له سورت فاتحه څخه وروسته آمين وايي، او مقتدي به يې له امام د قرائت څخه وروسته وايي.

* د امام لپاره له سورت فاتحې نه وروسته آمين ويل مشروع دي.

* امام او مقتدی دواړو ته په جهر سره آمين ويل سنت دي، غوره دا ده چې مقتدي له امام سره سمدستي آمين ووايي کله چي امام ولا الضالين وايي نو امام او مقتدي دواړه به يو ځای آمين وايي، دليل: د ابوهريره په روايت کې راځي: (أن النبي ﷺ قال: إذا أمن الإمام فأمنوا، فإنه من وافق تأمينه تأمين الملائکة غفر له ماتقدم من ذنبه).[متفق عليه].

ژباړه: نبي عليه الصلاة والسلام فرمايلي دي کله چې امام آمين ووايي تاسو هم آمين ووايي، بېشکه د ملائکو آمين سره چې د چا آمين برابر شي نو مخکني ګناهونه به يي وبښل شي.

* امام بخاري رحمه الله په خپل کتاب صحيح البخاری کي باب تړلی دی چې: (باب جهرالمأموم بالتأمين) بيا يې حديث راوړی دی، وايي: (قال رسول الله ﷺ: إِذَا قَالَ الْإِمَامُ: غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ، فَقُولُوا: آمِينَ).

ژباړه: کله چې امام غير المغضوب عليهم ولا الضالين ووايي نو تاسې آمين ووايئ.

* ابن تيمية رحمه الله وايي: "ټول نصوص (د حديث الفاظ) په دې دلالت کوي چې نبي ﷺ آمين په لوړ اواز ويلی دی، او مقتديانو ته يي امر کړی چې له امام سره آمين ووايي، ظاهره دا ده چې صحابه وو د رسول الله ﷺ په شان آمين ويلو، آمين د صحابه وو په اړه ډېر مؤکد دی، ځکه چې هغوی ته په آمين ويلو أمر شوي ؤ، هر کله چې رسول الله ﷺ

آمین په جهر سره ویلی دی، نو مقتدي خو به په طریقه اولی په جهر سره ویلی وي، صحابه وو د مذکور حدیث نه دا فهم اخستی چې آمین په لوړ اواز سره ویل په کار دي او په دې يې اجماع کړېده. اسحاق بن راهویه رحمه الله له عطاء څخه نقل کوي چې هغه ویلي دي: ما دوه سوه صحابه کرام میندلي چې امام به کله ولا الضالین ووایه نو له هغوي څخه مې په لوړ غږ آمین واوریده، عکرمة وايي: (أدركت الناس في هذا المسجد ولهم ضجة بآمين)، ما په دې مسجد کې صحابه ومیندل چې په لوړ غږ يې آمین ویلو. اسحاق رحمه الله وايي: (كان أصحاب النبي ﷺ يرفعون أصواتهم بآمين حتى يسمعوا للمسجد رجة) صحابه وو به په لوړ اواز آمین ویلو تر دې چې جمات به ولړزیدو".

***

له سورت فاتحې څخه وروسته قرائت لوستل:

* سنت طریقه داده چې لمونځ کونکی د سورت فاتحې له لوستلو نه وروسته په ړومبنیوو دوه رکعتونو کی سورت ولولي او بس.

دلیل: د ابوقتاده حدیث دی چې: (كان رسول الله ﷺ يصلي بنا، فيقرأ في الظهر والعصر- في الركعتين الأوليين- بفاتحة الكتاب وسورتين, ويُسمعنا الآية أحيانا, و يطول الركعة الأولى و يقرأ في الأُخريين بفاتحة الكتاب). [متفق عليه]

ژباړه: ابوقتاده وايي: مونږ ته به رسول الله ﷺ د ماسپښین او مازدیګر لمونځ راکولو، لومړنیو دوه رکعتونو کې يې سورت فاتحه او دوه نور سورتونه لوستل، کله کله به يې یو، نیم آیت مونږ ته هم را اورولو، اول رکعت به يې د دویم رکعت په نسبت لږ اوږدولو، په وروستنیو دوه رکعتونو کې به يې یوازې سورت فاتحه لوستله.

*ابن قدامه رحمه الله وايي: (لانعلم بين أهل العلم خلافاً في أنه يُسن قراءة سورة مع الفاتحة في الركعتين الأوليين من كل صلاة ويجهر فيما يجهر فيه بالفاتحة، ويُسر فيمايسربها فيه). [المغني]

ژباړه: په هر لمانځه کې په اولنیو دوه رکعتونو کې له سورت فاتحې سره بل سورت ویل سنت دي، په دې خبره مونږ ته دعلماوو تر منځ کوم اختلاف معلوم نه دی. کوم ځای چې فاتحه په جهر لوستل په کار وي هلته يې باید په جهر ولولي او چیرته چې خفیه لوستل کیږي نو هلته يې خفیه لوستل په کار دي.

* په څلور رکعتي او درې رکعتي لمونځونو کې اصل دا دی چې درېیم او څلورم رکعت کې له سورت فاتحې نه وروسته قرائت نشته، خو که ځینې وخت یې څوک ووایي نو څه پروا نه کوي.

* امام لپاره مستحبه داده چې د جمعې په ورځ د سهار په لمانځه کې سورت سجده او سورت الانسان (الدهر) همیشه ووایي، د ابو هریره په حدیث کې راځي، هغه وایي (كَانَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم يَقْرَأُ فِي الجُمُعَةِ فِي صَلاَةِ الفَجْرِ {الم. تَنْزِيلُ} [السَّجْدَةَ]، و{هَلْ أَتَى عَلَى الإِنْسَانِ حِينٌ مِنَ الدَّهْرِ} [الإنسان]) [رواه البخاري] وللطبراني من حديث ابن مسعود:(يديم ذلك).

ژباړه: رسول الله ﷺ به د جمعې په ورځ د سهار په لمانځه کې (الم تنزیل) او (هل اتی علی الإنسان) سورتونه لوستل، په طبرانی کې د ابن مسعود په روایت کې راځي چې دا به یې همیشه لوستل.

* د جمعې په ورځ د دغو دوه سورتونو په لوستلو کې حکمت دا دی چې: په دواړو کې د آدم علیه السلام د تخلیق او قیامت بحث دی، آدم علیه السلام د جمعې په ورځ پیدا شوی او قیامت به هم د جمعې په ورځ قائمیږي، دسجدې په خاطر یې لوستل مقصود نه دي، سجده پکې اتفاقا راغلې ده، اصلا په دغو سورتونو کې امت ته د قیامت یادونه راغلې ده.

ابن القیم رحمه الله ویلي دي: د جمعې په سهار کې له دغو سورتونو څخه صرف د سجدې آیت لوستل مستحب نه دي، بلکی دغه دوه ذکر شوي سورتونه لوستل مقصود دي، سبب یې دا دی چې په دې کې د انسان د پیدایښت او قیامت د حالاتو تذکره شوې ده دانسان پیدایښت د جمعې په ورځ شوی دی او قیامت به هم د جمعې په ورځ وي، نو د دې سورتونو په لوستلو کې امت ته د قیامت یادونه ده، د سجدې پخاطر لوستل یې مقصود نه دي چا چې سورت سجده ونه لوستله په هغه لازم نه دي چې د سجدې پخاطر له بل سورت نه د سجدې آیت ولولي).

***

قرائت اوږدول

* سنت طریقه دا ده چې لمونځ کونکی سورت بشپړ ولولي او همدغه طریقه د نبي علیه الصلاة والسلام نه نقل ده.

* که چېرته د سورت له ړومبنۍ برخې نه څه حصه ولوستله شي په اتفاق د علماوو سره صحيح ده او کوم کراهت نه لري، ځکه نبي کريم ﷺ سورت مؤمنون لوستله کله چې د موسی او هارون عليهما السلام واقعې ته ورسيد، ټوخی ورغی نو رکوع ته ښکته شو.

همدارنګه رسول الله ﷺ د ماښام په لمانځه کې سورت أعراف لوستلې ده، نو ښکاره خبره ده چې څه برخه به يې په ړومبي رکعت کې لوستلې وي او پاتې په دويم رکعت کې. دا په دې خبره دليل دی چې په يو رکعت کې د سورت يوه برخه لوستل مکروه نه دي. د جبير بن مطعم په روايت کې راځي وايي چې: (سَمِعْتُ النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم يَقْرَأُ فِي الْمَغْرِبِ بِالطُّورِ). [رواه البخاري]

ژباړه: ما له رسول الله ﷺ څخه اوريدلي دي چې د ماښام په لمانځه کې يې سورت طور ولوست.

همدارنګه د سورت له وروستۍ برخې نه قرائت لوستل هم جواز لري، خو ورباندې هميشوالی کول مکروه دي، ځکه چې دا د رسول الله د سنت په خلاف باندې هميشوالی دی، سنت طريقه دا ده چې سورت مکمل ولوستلی شي يا له ړومبۍ برخې څخه ولوستل شي.

ابن قدامه رحمه الله وايي: (المنقول عن النبي ﷺ قراءة السورة او بعض سورة من أولها).

ژباړه: د نبي کريم ﷺ څخه مکمل سورت يا د سورت ړومبۍ برخې لوستل نقل دي.

* سنت طريقه داده چې د ماښام په لمانځه کې له قصارالمفصل سورتونو څخه يو سورت ولولي چې هغه د سورة «الضحى» نه نيولي تر سورة «الناس» پورې دي, او د سهار په لمانځه کې دې له طوال المفصل سورتونوڅخه يو سورت لولي، چې هغه د سورة «ق» نه نيولی تر سورة «النبأ» پورې دي. او د ماخوستن، ماسپښين او مازديګر لمونځونو کې دې له اوساط المفصل سورتونو څخه کوم سورت ولولي چې هغه له سورت «النبا» نه نيولي تر سورة «الضحى» پورې دي.

دليل يې: د ابوهريرة حديث دی چې: (أَنّهُ قَالَ: مَاصَلّيْتُ خَلْفَ رَجُلٍ أَشْبَهَ صَلَاةً بِرَسُوْلِ اللهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلّمَ مِنْ فُلَانَ، قَالَ: وَ كَانَ يَقْرَأُ فِي الْفَجْر بِطِوَالِ الْمُفَصّلِ، وَفِي الْمَغْرِبِ بِقِصَارِ الْمُفَصّلِ، وَ فِي الْعِشَاءِ بِأَوْسَاطِ الْمُفَصّلِ).

ژباړه: ما له فلاني سړي نه پرته بل داسې څوک نه دی ليدلی چې لمونځ يې د رسول الله ﷺ لمانځه ته ډېر ورته وي ــ راوي سليمان بن يسار -وايي: دغه سړي به د سهار په

لمانځه کې له طوال المفصل سورتونو څخه یو سورت لوسته، په ماښام کې به یې له قصارالمفصل څخه یو سورت لوسته او په ماخوستن کې به یې اوساط المفصل سورتو نه لوسته.

بل دلیل: أمیر المؤمنین عمربن الخطاب ابو موسی اشعري ته یو مکتوب ولیږه چې ورته لیکلي یې وو: (واقْرأْ في الظهر من أوساط المفصل). ()

ژباړه: د ماسپښین په لمانځه کې اوساط المفصل سورتونه لوله.

* که امام په لمانځه کې اوږد سورت لوستل وغواړي نو د لمانځه نه مخکې مقتدیان خبرول ضروري نه دي، لکه نن سبا یې چې ځیني خلک اعلانوي، په کومو احادیثو کې چې د رسول الله ﷺ قرائت نقل شوی دی، په یوه حدیث کې هم دا نه دي راغلي چې رسول الله ﷺ به صحابه کرام خبرول چې نن به فلانی او فلانی سورت لولم! سره له دې چې ځینې صحابه کرام به رسول الله سره یو ځای جومات ته داخل شوي وو، هغوی ته ضرورت پیښیدای شو، خو بیا هم نبي علیه الصلاة والسلام ورته کوم خبرداری نه دی ورکړی چې زه نن یو اوږد سورت لوستل غواړم.

د دې پر ځای باید خلکو ته د لمانځه احکام او سنت طریقي وښودلی شي، هغه دا چې کله کوم انسان ته د لمانځه په دوران کې ضرورت پیښ شي نو کولای شي چې له امام څخه جلا شې او یوازې لمونځ پوره کړي، او په دې کې کوم باک نشته.

دلیل: معاذ پسې چې کومو صحابه کرامو لمونځ کاوه، هغوي به چې کله یوه شول چې معاذ سورت بقره لولي نو د جماعت لمانځه نه به ووتل او ځانله به یې لمونځ کولو، نو مونږ ته هم په کار دي چې سنت طریقي خپرې کړو او خلکو ته یې واضحې کړو.

* مصنف حفظه الله وایي: زما په نظر سورت طور او سورت اعراف د ماښام په لمانځه کې په دې عقیده لوستل چې دغه سورتونه بالذات مقصود دي، یا د قُرب په نیت لوستل یې کوم مشروعیت نه لري، ځکه ظاهره دا ده چې د ماښام په لمانځه کې سورت اعراف لوستل د نبي علیه الصلاة والسلام بالذات مقصود نه ؤ، بلکې قصد یې دا ؤ چې اوږد سورت ولولي، مطلب دا چې د احادیثو نه دا نه واضحه کېږي چې دغه دوه سورتونه د ماښام په لمانځه کې ویل بالذات مقصود دي، لکه څنګه چې د ځینو سورتونو لوستل مقصود دي لکه د جمعې په ورځ د سهار په لمانځه کې سورت «السجدة» او سورت «الدهر» یا د جمعې او اختر په لمونځونو کې سورة «الأعلی» او سورت «الغاشیة» لوستل چې بالذات مقصود دي.

* امام ته په کار دي چې په لمانځه کې ړومبی رکعت اوږد کړي، تر څو ډېر کسان په کې برخه واخلي او په دې کې د خلکو لحاظ ساتل هيڅ باک نه لري. دليل يې: د قتادة روايت دی چې: (يطول في الركعة الأولى) ژباړه: نبي كريم ﷺ به ړومبنی رکعت اوږدولو. مطلب دا چې نبي عليه الصلاة والسلام به د مقتديانو لحاظ ساته، د دې معنی تاييد د دغو لاندېنيوو دوه حديثونه څخه هم په لاس راځي چې:

١- (أن النبي ﷺ كان إذا سمع بكاء الصبي تجوّز في الصلاة). []

ژباړه: نبي عليه الصلاة والسلام به چې کله د ماشوم ژړا واوريده نو لمونځ به يې را لنډ کړ.

٢- (أن النبي ﷺ كان يصلي الظهر بالهاجرة، والعصرَ والشمسُ نقية، والمغربَ إذا وجبت والعِشاءَ أحيانا، إذا رآهم اجتمعوا عجل وإذا رآهم أبطؤوا أخر). [رواه البخاري]

ژباړه: نبي عليه الصلاة والسلام به د ماسپښين لمونځ په تکنده غرمه کې کاوه او مازديګر يې داسې مهال کاوه چې لمر به روښانه ؤ او ماښام به چې کله داخل شو او ماخوستن به يې چې کله خلک راټول وليدل نو رامخکې کاوه به يې او چې مقتديان به يې سست وليدل نو - لمونځ- يې هم ووروسته کاوه.

د دغو دوه حديثونو څخه څرګنده شوه چې د مقتديانو د حال خيال ساتل، کوم شرعي ممانعت نه لري.

* د قرائت او رکوع ترمنځ لنډه سکته (لږ شيبه چوپ ودرېدل) سنت دي. حديث شريف کې راځي: (أن النبي ﷺ كان يسكت قليلا قبل أن يركع). [] ژباړه: نبي عليه الصلاة والسلام به رکوع ته له تللو نه مخکې لږ شيبه چوپ پاتې کېدو.

* د دې سکتې کومه اندازه په احاديثو کې نه ده راغلې. ابن قيم رحمه الله وايي: اندازه يې د لوستونکي تنفس پورې اړه لري. [] نومعلومه شوه کوم امامان چې د رکوع تکبير فوراً له قرائت سره وصل کوي نو دا د سنت خلاف دی، امام أحمد رحمه الله ورته مکروه ويلي دي. []

له تکبير تحريمه نه علاوه نور ټول تکبيرونه

* له تکبير تحريمه نه علاوه نور ټول تکبيرونه (تکبيرات الانتقال) واجب دي، ځکه چې رسول الله ﷺ خپله تکبير ويلی دی، صحابه وو ته يې أمر کړی او په تکبيراتو يې مداومت «همېشه‌والی» هم کړی دی.

نبي کريم ﷺ فرمايي: (صلُّوا كما رأيتُموني أُصلِّي). [رواه البخاري]

هغسې لمونځ وکړئ څنګه مو چې زه په لمونځ کولو ليدلی يم.

په بل حديث کې راځي: (فإذا كبَّر فكبِّروا). [متفق عليه]

کله چې امام «الله أکبر» ووايي نو تاسو يې هم ووايئ. په دې حديث کې نبي عليه الصلاة والسلام په الله أکبر ويلو أمر کړی دی.

تکبيرات الانتقال که څه هم واجب دي خو د سهوې -کله چې درنه هېرشي- په حالت کې ساقطېږي، يعنې په سجده سهوې سره جبيره کيدلی شي.

* بهتره دا ده چې «الله أکبر» ويل د انتقال په شروع سره پيل او په ختميدو سره يې ختم شي. دا هم جائز ده چې «الله أکبر» ووايي او بيا رکوع يا سجدې ته ښکته شي او دا هم جائز دي چې د تکبير ځيني برخه له رکوع نه وروسته پوره کړی شي، ځکه د انتقال اول او آخر دقيق حسابول مشکل دي.

***

رکوع:

* د فقهاء کرامو په اتفاق سره په هر رکعت کې رکوع کول د لمانځه له ارکانو څخه حسابېږي او په هيره يا قصداً پرېښودلو سره يې لمونځ باطلېږي.

د رکوع په رکنيت باندې دليل: نبي عليه الصلاة والسلام يوه صحابي ته لمونځ ښودلو نو ورته ويې ويل: (ثم اركَعْ حتَّى تَطمَئِنَّ راكِعًا). [متفق عليه]

بيا په اطمينان «آرام» سره رکوع وکړه.

الله تعالى فرمايي: (اِركعوا واسجدوا). [الحج:٧٧]

ای مؤمنانو! رکوع او سجده وکړئ.

* څوک چې رکوع کوي نو سنت طریقه دا ده چې له تکبیر (الله أکبر) ویلو سره لاسونه پورته کړي. د ابن عمر رضي الله عنهما روایت دی چې: (أن النبي ﷺ کان یرفع یدیه إذا استفتح الصلاة و إذا رکع، وإذا رفع من الرکوع). [متفق علیه]

ژباړه: نبي کریم ﷺ به د لمانځه په شروع، رکوع ته د ښکته کېدو پر وخت او له رکوع نه د پورته کېدو پر مهال لاسونه اوچتول.

د ساعدي په روایت کې هم راځي چې: (أن النبي ﷺ کان یرفع في هذه المواضع).()

نبي علیه الصلاة والسلام به په دغو مواردو کې لاسونه پورته کول.

قال الإمام البخاري: (یُروی عن سبعة عشر نفسا من أصحاب النبي ﷺ أنهم کانوا یرفعون أیدیهم عند الرکوع) ثم ذکرهم.

د امام بخاري وینا ده چې: د نبي ﷺ په صحابه کرامو کې له ۱۷ کسانو څخه نقل دي چې هغوي به رکوع ته د ښکته کېدو پر وخت لاسونه پورته کول. بیا یې دهغوي نومونه هم واخستل.

* رکوع ته د ښکته کېدو اندازه: رکوع ته به دومره اندازه ښکته کېږي چې دواړه لاسونه زنګنو سره ولګېږي، که چیرته دغومره اندازه ټیټ نه شي نو رکوع یې باطله ده، ځکه په دې صورت کې د رکوع واجبه اندازه نه ده پوره شوې.

* په رکوع کې سنت طریقه دا ده چې زنګنونه په لاسونو کلک ونیسي په داسې حال کې چې د لاسونو ګوتې به یې یو له بله جدا وي. په یو حدیث شریف کې په صحیح سند سره نقل دي چې: (أن النبي ﷺ کان یقبض علی رکبتیه). []

ژباړه: نبي علیه الصلاة والسلام به په رکوع کې خپل زنګنونه -په لاسونو- نیول. د أبو مسعود انصاري په روایت کې راځي: (أن النبي ﷺ کان إذا رکع فرج بین أصابعه. () وهذا الحدیث فیه ضعف لکن له شواهد یقویه وهو حدیث وائل بن حجر: (أن النبي ﷺ کان إذا رکع فرج بین أصابعه وإذا سجد ضم أصابعه) [رواه الحاکم]

ژباړه: نبي علیه الصلاة والسلام به په رکوع کې ګوتې پراخې ساتلې. دا حدیث اګر که ضعیف دی لیکن د نورو شواهدو په مرسته یې قوت موندلی دی، چې له هغې جملې نه یو شاهد یې د وائل بن حجر روایت هم دی، وایي چې: نبي کریم ﷺ به په رکوع کې خپلې د

لاسونو ګوتې خلاصې ساتلې او د سجدې پر مهال به يې جوختولې. دغه روايتونه په مجموعي ډول په دې دلالت کوي چې زنګنونه په لاسونو نيول په داسې حال کې چې ګوتې خلاصې وي، سنت دي.

* اعتدال (نه ډېر ښکته کېدل او نه ډېر پورته کېدل) په رکوع کې مستحب دی.

دليل: د انس روايت دی چې: (أن النبي ﷺ قال: اعتدلوا في الركوع والسجود). [رواه النسائي]

ژباړه: نبي کريم ﷺ فرمايلي دي چې په رکوع او سجده کې ځان برابر کړئ.

د اعتدال مزيد وضاحت د عائشې رضي الله عنها په روايت کې راځي چې: (أن النبي ﷺ كَانَ إِذَا رَكَعَ لَمْ يُشْخِصْ رَأْسَهُ).[أَخْرَجَهُ مُسْلِمٌ] أی: لم يخفضه ولم يرفعه.

ژباړه: نبي کريم ﷺ به په رکوع کې خپل سر مبارک نه ډېر ښکته کولو او نه به يې ډېر پورته کولو. يعنې له ملا سره به يې برابر نيولو.

* د ټېرو حديثونو نچوړ (لنډيز) دا دی چې: کله رکوع ته ښکته شې نو ملا به سمه کړې، سر به له ملا سره برابر ونيسې او په دواړو لاسونو به زنګنونه داسې کلک کړې چې ګوتې يوه له بلې څخه جلا وي، که چېرته رکوع په همدې شکل وشي نو دا به په سنت طريقې برابره رکوع وي.

* د «سبحان ربی العظيم» ويلو په مشروعيت کې د هيچا اختلاف نشته، البته راجحه دا ده چې دا د لمانځه له واجباتو څخه دی، د حذيفه په روايت کې راځي چې: (و كان إذا ركع -أي النبي ﷺ- يقول: (سبحان ربي العظيم). [رواه مسلم]

ژباړه: رسول الله ﷺ به په رکوع کې «سبحان ربي العظيم» ويل. او دا په داسې حال کې چې رسول الله ﷺ فرمايلي دي: (صلُّوا كما رأيتُموني أُصلِّي). [رواه البخاري] زه مو چې په کومه طريقه په لمانځه ليدلی يم په هماغه طريقه لمونځ وکړئ.

د عقبه بن عامر څخه روايت دی وايي: دا آيت چې کله نازل شو (فسبح باسم ربك العظيم) [الواقعه:۷۴]، نبي عليه الصلاة والسلام وفرمايل:(اجعلوها في ركوعكم) [] د دې حديث سند اګر که ضعيف دی، ليکن مخکې ذکر شوي صحيح آحاديث يې د اثبات لپاره کافي دي.

* په رکوع او سجده کې مستحبه دعاء: له عائشې رضي الله عنها څخه نقل دي وايي چې: رسول الله ﷺ به په رکوع او سجده کې دا دعا ويله چې: (سبوح قدوس رب الملائکة والروح). [رواه مسلم]

ژباړه: ډېر پاک دی ډېر مقدس دی د ملائکو او د روح پروردګار.

همدارنګه دا دعا ويل هم مستحب دی چې: (سبحان ذي الجبروت والملکوت والکبرياء والعظمة). [] ژباړه: د هغه ذات پاکي بيانوم چې د ډېر زور، پاچاهۍ، لويي او عظمت څښتن دی.

* په رکوع کې د تسبيح (سبحان ربي العظيم) ويلو واجبه اندازه يو ځلې ده، درې ځلې ويل يې د کمال ټيټه درجه ده، لس ځلې ويل يې د کمال بشپړه اندازه ده، په دې کې بيا دعلماوو درې اقوال دي:

لومړی قول: امام أحمد رحمه الله وايي: له حسن څخه نقل دي چې: د پوره تسبيحاتو اندازه اوۀ (۷) ځلې ده، منځنۍ اندازه يې پنځه (۵) ځلې او کمه تسبيح درې (۳) ځلې ده.

دويم قول: د تسبيحاتو ويلو لپاره کومه ټاکلې اندازه نشته.

درېيم قول دا دی چې: د تسبيحاتو ويلو په مسأله کې توسع «پراختيا» ده، يعنې کله دې لږه اندازه وويلی شي او کله زيات. بيا هم، څوک يې کم وايي او که زيات، په آحاديثو کې د ادنی الکمال او اقصی الکمال کومه ټاکلې اندازه نه ده راغلې او همدا يې راجح قول دی.

له رکوع نه وروسته په اطمينان او اعتدال سره ودريدل:

* له رکوع نه تر پورته کېدو وروسته په اطمينان سره برابر ودريدل د لمانځه له ارکانو څخه يو رکن دی، نبي عليه الصلاة والسلام يوه صحابي ته د لمونځ ښودلو پر مهال وويل:(ثم ارفع حتی تعتدل قائما). [صحيح البخاري] بيا د رکوع نه سر پورته کړه، تر دې چې برابر ودرېږې.

* له رکوع نه پورته کېدل په اعتدال کې داخل دي، ځکه چې اعتدال (برابر ودريدل) له رکوع نه وروسته کېږي.

* د اعتدال مطلب دا دی چې: له رکوع نه بايد په داسې ډول پورته شي چې د ملا د تير (هډوکي) هر بند بيرته خپل ځای ته واپس شي او د أدنا درجې -يو ځلې- تسبيح ويلو په

اندازه ودرېږي. په يوه حديث شريف کې راځي چې: (أن النبي ﷺ كان إذا رفع من الركوع قام حتى يعتدل). ومعنى قام في الحديث أي: بقي قائما حتى يعتدل).

ژباړه: نبي کريم ﷺ به چې کله له رکوع نه پورته شو، نو برابر به ودريد. په دې حديث کې د «قام» معنی دا ده چې: له پورته کېدو ووروسته به په خپلو ودرېدو باندې ډاډمن شو. اوس نو که يو څوک له رکوع نه په پورته کېدو سره سمدستي سجدې ته لاړ شي، نو په دې صورت کې ترې اعتدال بعد الرکوع پاتې شو او هغه رکن دی، نو لمونځ يې نه کېږي.

ابو حميد د رسول الله ﷺ لمانځه طريقه داسې بيانوي:(فإذارفع رأسه استوى حتى يعود كل فقار مكانه) [رواه البخاري]

ژباړه: رسول الله ﷺ به چې کله له رکوع نه سر مبارک پورته کړ، نو برابر به ودرېد، تر دې چې د ملا د هډوکي هر بند به خپل ځای ته واپس شو.

عائشه صديقه رضي الله عنها د رسول الله ﷺ د لمانځه په باره کې وايي: (كان إذا رفع رأسه من الركوع لم يسجد حتى يستوي قائما). [أخرجه مسلم]

ژباړه: نبي کريم ﷺ به چې کله له رکوع نه سر مبارک پورته کړ نو تر هغې به سجدې ته نه ښکته کېده چې په ولاړه به برابر شوی نه ؤ.

* کله چې له رکوع نه پورته شي نو د «سمع الله لمن حمده» په ويلو سره به دواړه لاسونه پورته کړي، څرنګه چې لږ مخکې د ابن عمر رضي الله عنهما په حديث کې يې يادونه وشوه.

د ابو حميد الساعدي په روايت کې راځي چې: (...ثم قال سمع الله لمن حمده ورفع يديه) [أخرجه البخاري] بيا يې «سمع الله لمن حمده» وويل او لاسونه يې پورته کړل.

او د ابن عمر رضي الله عنهما په روايت کې راځي چې: (ثم رفع رأسه ورفع يديه كذلك).

ژباړه: بيا يې له رکوع نه سر مبارک پورته کړ او لاسونه يې همدغسې اوچت کړل.

په بخاري شريف کې په دې الفاظو راغلي دي: (رأيت رسول الله ﷺ افتتح التكبير في الصلاة فرفع يديه حين يكبر حتى يجعلهما حذو منكبيه، وإذا كبر للركوع فعل مثل ذلك، و إذا

قال سمع الله لمن حمده فعل مثله، وقال:ربنا ولك الحمد، و لا يفعل ذلك حين يسجد، و لا حين يرفع من السجود).()

ژباړه:ابن عمر رضي الله عنهما وايي: ما رسول الله ﷺ وليد چې لمونځ يې په تكبير(الله أكبر) سره پيل كړ او د تكبير پر مهال يې لاسونه تر اوږو پورې پورته كړل، كله چې ركوع ته ښكته كېده بيا يې هم لاسونه تر اوږو پورته كړل، كله چې له ركوع نه پورته شو «سمع الله لمن حمده» ويلو سره يې هم لاسونه تر اوږو پورې اوچت كړل، سجدي ته د تللو پر مهال او له سجدې نه د پورته كېدو پر مهال يې لاسونه پورته نه كړل.

د(حين يكبر) او (و إذا قال سمع الله لمن حمده فعل مثله) څخه معلومه شوه چې د تكبير له پيل سره به لاسونه پورته كوی.

* له ركوع نه چې سر پورته كړي نو دا دعا به ووايي: « سمع الله لمن حمده» او ورپسې به ووايي چې: (اللهم ربنا لك الحمد مل ء السموات وملء الأرض، وما بينهما، وملءماشئت من شيء بعد، أهل الثناء والمجد، لامانع لما أعطيت، ولا معطي لما منعت، ولاينفع ذا الجد منك الجد). [رواه مسلم]

ژباړه:ای الله! ته زمونږ پروردګار يې، تالره پوره ستاينه ده، د آسمانونو او زمكي او د هغو تر منځ د مخلوقاتو د ډكوالي په اندازه، او په اندازه د ډكوالي د هغو شيانو چې تا وروسته غوښتي دي، اې دستاينې او لويي خاونده! ته چې چاته څه وركړې، د هغه (څوک) بندوونكی نشته، او ته چې (له چانه) څه بند كړې، د هغه (څوک) وركوونكی نشته، او فائده نه كوي مالدار ته دهغه مال، ستا د عذاب لرې كولو كې.

۞ په احاديثو كې تحميد (ربنا لک الحمد) په مختلفو الفاظو راغلی دی:

١-ربنا لك الحمد. ای زمونږ پروردګاره! تا لره پوره ستاينه ده.

٢- ربنا ولك الحمد. (واو) پكې زيات دی.

٣- اللهم ربنا لك الحمد.

۴- اللهم ربنا ولك الحمد. (واو) پكې زيات دی.

بهتره داده چې لمونځ کونکی تنوع (کله یوه دعا لوستل او کله بله دعا) وکړي، ټول الفاظ صحي دي کوم يو چې وويل شي جائز دي، ليکن (اللهم ربنا لك الحمد) يا (ربناولك الحمد) اكثر اوقاتو کې ويل په کار دي، ځکه چې دا په أصح رواياتو ثابت دي.

* د قبض او ارسال مسئله

له رکوع نه وروسته په قومه کې بهتره دا ده چې لاسونه د نيت په شکل د نامه نه بره وتړل شي، که چېرته زوړند پرېښودل شي نو هم څه باک نه لري -إن شاءالله- په دې مسئله کې وسعت دی، ځکه چې په تعين باندې کوم صريح نص نه شته او دا د امام أحمد رحمه الله نه هم نقل دی.

***

سجده:

* سجدې ته چې ښکته کېږي، سنت طريقه دا ده چې «الله أکبر» ووايي او لاسونه پورته نه کړي.

په دې اړه له ابن عمر رضي الله عنهما څخه په دې الفاظو روايت نقل دی چې: (کان يرفع يديه حذو منکبيه إذا افتتح الصلاة و إذا کبر للرکوع و إذا رفع رأسه من الرکوع، رفعهما کذلك أيضا و قال: «سمع الله لمن حمده ربنا ولك الحمد» و کان لايفعل ذلك في السجود).

ژباړه: رسول الله ﷺ به چې کله په لمانځه پيل کاوه، نو لاسونه به يې د اوږو تر برابرۍ پورته کول او همدا راز، کله به يې چې رکوع ته ښکته کېدو لپاره تکبير وايه. او کله به يې چې له رکوع نه سر مبارک را پورته کولو، نو لاسونه به يې د اوږو تر برابرۍ پورته کړل او «سمع الله لمن حمده ربنا ولك الحمد» به يې وايه، خو سجدې ته د ښکته کېدو پر مهال به يې لاسونه نه پورته کول.

* پر لمونځ کوونکي واجب دي چې پر اوو اندامونو سجده وکړي.

د ابن عباس رضي الله عنهما په روايت کې راځي وايي چې: (أُمرنا بالسجود على سبعة أعضاء: اليدين و الرکبتين و القدمين و الجبهة و أشار إلى أنفه). [متفق عليه]

ژباړه: مونږ ته حکم شوی چې پر اوو اندامونو سجده وکړو: په دواړو لاسونو، زنګنونو، قدمونو، تندي او پوزې ته يې اشاره وکړه -چې بايد د تندي سره يې پر زمکه ولګوي-.

(دوه لاسونه، دوه زنګنونه، دوې پښې او تندی سره له پوزې) دا اووهٔ اندامونه شول.

* که چېرې د دغو اوو اندامونو څخه کوم يو پر زمکه ونه لګيده، نو سجده يې باطله ده، ځکه چې په رکن کې خلل راغی او سجده د لمانځه له أرکانو څخه ده. په سجده کې تندی او پوزه دواړه پر زمکه لګول واجب دي، که چېرته يوازې په تندي اکتفاء وکړي، نو سجده يې ناقصه ده. همدا راز که يوازې په پوزه اکتفاء وکړي او تندی ونه لګوي، نو د صحابه کرامو په اجماع سره يې سجده باطله ده () ځکه چې تندی اصل دی او دا ظاهر د حديث هم دی لکه چې مخکې تېر شو.

* سجدې ته د ښکته کېدو پر مهال به لومړی لاسونه لګوئ او که زنګنونه؟

کله چې لمونځ کونکی سجدې ته ښکته کېږي نو په کار ده چې خپل زنګنونه مخکې کړي بيا دې لاسونه ولګوي او که يې لاسونه مخکې ولګول، نو هم صحيح ده، په دواړو صورتونو کې لمونځ د علماوو په اتفاق سره صحيح دی، اختلاف په أفضليت کې دی، چې لومړی لاسونه لګول غوره دي او که زنګنونه؟ نو غوره دا ده چې لومړی زنګنونه ولګول شي او بيا لاسونه. دا د عمر بن الخطاب نه هم نقل دي او متبعه سنت دي، کېدی شي چې د رسول الله ﷺ نه يې هم اوريدلي وي، په هر حال په دې مسئله کې کوم صحيح مرفوع حديث نشته.

امام ترمذي رحمه الله وايي: و العمل عليه عند أكثر أهل العلم، يرون أن يضع الرجل ركبتيه قبل يديه، و إذا نهض رفع يديه قبل ركبتيه).( )

ژباړه: د اکثره علماوو په دې عمل دی. د دوی په اند لمونځ کوونکی بايد زنګنونه له لاسونو څخه مخکې ولګوي او کله چې -له سجدې نه- پورته کېږي، نو لاسونه له زنګونو څخه مخکې پورته کړي.

* په سجده کې مجافاة (متې له اړخونو نه جدا ساتل) مستحب دي او ځينې علماء ورته واجب وايي.

۞ د مجافاة پر سنتوالي دلائل:

١ــ د عبد الله بن بحينه په روايت کې راغلي دي چې: (أن النبي ﷺ كان إذا صلى فرج بين يديه، حتى يبدو بياض إبطيه). [متفق عليه]

ژباړه: نبي کريم ﷺ به چې کله لمونځ کولو، نو لاسونه به يې د اړخونو نه دومره جدا ساتل چې د تخرګونو سپينوالى به يې ښکارېده. دا حديث په صحيحينو کې دى، د تخرګونو سپينوالى هغه وخت ښکاري چې کله مټې له اړخونو نه پوره لرې وساتل شي. له دې کبله صحابه وو به د رسول الله ﷺ تخرګونه مبارک ليدل.

٢- عن أنس بن مالك عن النبي ﷺ قال: (اعتدلوا في السجود، ولايبسط أحدكم ذراعيه انبساط الكلب). [متفق عليه]

ژباړه: انس بن مالک له نبي کريم ﷺ څخه نقل کوي چې ويې فرمايل: تاسې په سجده کې اعتدال «ميانه روي» وکړئ او له تاسې نه دې څوک د سپی په شان خپلې څنګلې په زمکه نه خوروي.

په سجده کې له اعتدال کولو نه مطلب دادى: چې توسط بين الافتراش والقبض وکړئ، يعني لاسونه (ورغوى) به پر زمکه کېږدئ او څنګلې به د زمکې نه اوچتې وساتئ اوخېټه به له ورون څخه ليرې کړئ.

٣- عن عائشة رضي الله عنها: (أن النبي ﷺ كان ينهى أن يفترش الرجل ذراعيه افتراش السبع). [أَخْرَجَهُ مُسْلِمٌ]

ژباړه: عائشه صديقه رضي الله عنها وايي: نبي کريم ﷺ به خلک له دې نه منعه کول چې يو څوک په سجده کې د ځناور په څېر خپلې څنګلې پر زمکه خورې کړي.

٤- وعن أبى حميد: (أن النبي ﷺ إِذَا سَجَدَ وَضَعَ يَدَيْهِ غَيْرَ مُفْتَرِشٍ وَلَا قَابِضِهِمَا، وَاسْتَقْبَلَ بِأَطْرَافِ أَصَابِعِ رِجْلَيْهِ الْقِبْلَةَ). [اخرجه البخاري]

ژباړه: له أبو حميد څخه نقل دي چې: رسول الله ﷺ به کله سجده کوله نو لاسونه به يې په داسې شان پر زمکه ايښودل چې نه به يې څنګلې پر زمکې غوړولې او نه به يې له اړخونو سره پيوسته ساتلې او د پښو د ګوتو سرونه به يې قبلې ته مخامخ کول.

٥- و عن جابر قال: قال رسول الله صلى الله وعليه وسلم:(إذا سجد أحدكم فليعتدل، و لايفترش ذراعيه افتراش الكلب). [صحيح الترمذي]

ژباړه: له جابر څخه نقل دي چې ويل يې: رسول الله ﷺ فرمايلي دي: کله چې يو تن له تاسې نه سجده کوي نو درميان والى دې وکړي او څنګلې دې د سپي په شان پر زمکه نه غوړوي.

۶- وعن ابن عباس رضي الله عنهما قال: (أتيت النبي ﷺ من خلفه، فرأيت بياض إبطيه وهو مجخ قد فرج بين يديه). [مسند امام احمد] ومعنى (مجخ) أي فتح عضديه وجافاهما عن جنبيه ورفع بطنه عن الأرض.

ژباړه: د ابن عباس رضي الله عنهما نه روايت دى وايي: زه د نبي عليه الصلاة والسلام د شا له طرفه د هغه په لور را روان وم نو د هغه مبارک د تخرګونو سپينوالى مې وليد، په داسې حال کې چې متې مبارکې يې آزادې نيولې وې، دواړه لاسونه يې يو له بل نه جدا وو. (مجخ) معنا دا ده چې متې خلاصې کړي او له اړخونو نه يې جدا وساتي او خېټه له زمکې نه پورته ونيسي.

* په سجده کې د دواړو لاسونو ايښودلو دوې طريقې دي: يوه دا چې د لاسونو ګوتې له اوږو سره برابرې کېږدي. دويمه دا چې له غوږونو سره يې برابرې کړي، د لمونځ کوونکي خوښه او اختيار دى چې په کوم يوه عمل کوي دواړه طريقې په صحيحو احاديثو کې ثابتې دي.

* په سجده کې سنت طريقه دا ده چې لمونځ کونکى خېټه له ورنونو څخه جدا وساتي، لکه مخکې حديث کې چې يادونه وشوه.

د ابو حميد الساعدي په روايت کې راځي چې: (أن النبي ﷺ إذا سجد فرج بين فخذيه غيرحامل بطنه على شيء من فخذيه). [اخرجه أبو داود]

ژباړه: نبي کريم ﷺ به چې کله سجده کوله نو ورنونه به يې يو له بل نه جدا ساتل او خېټه به يې د ورنونو پر کومه برخه باندې نه وراچوله. دا حديث په دې الفاظو ضعيف دى، ليکن د کيفيت بيانولو پەخاطر مي راوړى دى، قوي دليل په دې مسئله کې د ابن عباس رضي الله عنهما هغه روايت دى چې مخکې تېر شو.

له دغو دوه حديثونو نه څرګنده شوه چې ورنونه بايد يو له بله جدا وساتلى شي، همدغه شان خېټه پر ورنونو بار نکړى شي.

* د سجدې پر مهال سنت طريقه دا ده چې د پښو ګوتې قبلې ته مخامخ کړى شي.

په سجده کې دواړه قدمونه له یو بل سره جوختول په کار دي او که جدا ساتل؟

په دې کې د فقهاوو اختلاف دی، خو مهمه دا ده چې په دې مسئله کې وسعت دی، لمونځ کوونکی اختیار لري چې جوختوي یې او که یې لیرې ساتي، خو له احادیثو نه قدمونه له یو بل سره جوختول غوره معلومیږي، لکه څنګه چې د وائل بن حجر په روایت کې راغلي چې: (أن النبي ﷺ كان إذا ركع فرج بين أصابعه، و إذا سجد ضم أصابعه). [رواه الحاكم]

* ژباړه: رسول الله ﷺ به چې کله رکوع کوله نو خپلې ګوتې به یې یوه له بلې جدا ساتلې او په سجده کې به یې سره جوختولې. دا حدیث په دې دلالت کوي چې د سجدې په حالت کې به ګوتې جوختوي، سند یې حسن درجه کې دی، او هغه أحادیث یې هم تقویه کوي چې په کې ګوتې قبلې ته مخامخ کول راغلي دي، ګوتې قبلې ته مخامخ کول د دې تقاضا کوي چې قدمونه یو بل سره پیوست کړی شي.

۞ لنډه دا چې د سنت طریقې مطابق سجده هغه ده چې په لاندې شپږو صفاتو سمباله وي:

۱- څنګلې به پر زمکه نه خوروي، بلکې له زمکې نه به یې اوچتې ساتي.

۲- لاسونه به له اړخونو څخه جلا ساتي، تر دې چې د تخرګونو سپینوالی ښکاره شي.

۳- په سجده کې به لاسونه د غوږونو یا د اوږو تر برابرۍ پورته کوي.

۴- قدمونه به سیده ودروي او ګوتې به د قبلی طرف ته مخامخ کوي.

۵- خیټه به له ورونو څخه لیرې ساتي.

۶- دلاسونو ګوتې به قبلې ته مخامخ کوي.

کله چې سجده په دغو شپږو صفاتو برابره وي، نو بیا د سنت طریقې موافقه سجده ده او که چیرې کوم صفت په کې کم شي نو په دې صورت کې سجده صحیحه ده، ځکه دغه صفات مستحب دي. په پرېښودو سره یې په لمانځه کې کوم فساد او یا بطلان نه راځي، مګر دومره ده چې سنت طریقه کې یې نقصان او کمی ضرور راځي.

* لمونځ کوونکي ته په اوو (۷) اندامونو سجده کول په کار دي، که څه هم د زمکی او د دی اندامونو تر منځ کوم حائل هم وي، مګر د تندي او زمکې تر منځ حائل (پرده) بغیر د حاجت نه مکروه ده، د مثال په توګه: په لمن سجده کول او که حاجت ؤ، لکه سخته ګرمي وه، پر زمکه تندی لګول ګران ؤ، لمانځه ته خشوع نه برابرېده، نو بیا پرته له کراهته پر لمن یا د

بل شي له پاسه سجده کول جائز دي، صحابه کرامو به ځيني وخت د ډېرې زياتې ګرمۍ له کبله پر لمنو باندې سجده کوله.

* په سجده کې به دا دعا وايي: « سبحان ربي الأعلى». په صحيح مسلم کې د حذيفه په روايت حديث دی چې: أن النبي ﷺ كان إذا سجد قال: (سبحان ربي الأعلى).

ژباړه: نبي اکرم ﷺ به په سجده کې « سبحان ربي الأعلى» ويله، چې معنی يې ده: «پاکي بيانوم د خپل پروردګار چې ډېر اوچت دی».

د عقبه په روايت کې راغلي دي: (لما نزل -سبح اسم ربي الأعلى- قال النبي ﷺ: اجعلوها في سجودكم). [أخرجه أبو داود و ابن ماجة]

ژباړه: کله چې (سبح اسم ربك الأعلى) سورت نازل شو، نبي کريم ﷺ وفرمايل: دا په سجده کې ولولئ.

* په سجده کې چې د کومو دعاګانو ويل مستحب دي د هغو يادونه لړ مخکې د رکوع په دعاګانو کې شوېده.

***

د دوه سجدو تر منځ کښېناستل:

* د دوه سجدو تر منځ کښېناستل د لمانځه له ارکانو څخه دی، دليل يې: د نبي کريم ﷺ دا فرمان دی چې: (ثم ارفع حتى تطمئن جالسا). [متفق عليه]

ژباړه: بيا له سجدې نه پورته شه تر دې چې په کښېناستلو ډاډمن شې. له دې څخه معلومېږي چې له سجدي نه سر پورته کول يو رکن دی او د دوه سجدو تر منځ کښېناستل بل رکن.

* سنت طريقه دا ده چې کله د اولې سجدې نه سر پورته کړي نو تکبير به ووايي او د دوه سجدو تر منځ به کښېني، حديث شريف کې راځي: (أن النبي ﷺ كان يكبر في كل خفض ورفع). []

ژباړه: نبي اکرم عليه الصلاة والسلام به په هر ځل ښکته کېدو او پورته کېدو سره تکبير وايه.

* د دوه سجدو تر منځ کښېناستل د لمانځه له ارکانو څخه دی، دلیل: حدیث کې راځي رسول الله ﷺ یوه صحابي ته دلمانځه طریقه ښودله، نو ورته ویې فرمایل: (ثم ارفع حتى تطمئن جالسا). [متفق علیه] بیا -له سجدې نه -پورته شه تر دې چې په کښېناستلو ډاډمن شې.

د عائشې رضي الله عنها په حدیث کې راغلي دي چې: (أن النبي ﷺ كان إذا رفع رأسه من السجدة لم يسجد حتى يستوي جالسا). [رواه مسلم]

ژباړه: نبي کريم ﷺ به چې کله له –دړومبۍ- سجدې نه سر مبارک راپورته کړ، نو – دویمه- سجده به یې تر هغې نه کوله چې برابر به کښېناست.

* د دوو سجدو تر منځ د ناستې طریقه: چپه پښه (قدم) به څملوي او ښۍ پښه به ودروي. همدا کیفیت د عائشې رضي الله عنها په حدیث کې بیان شوی دی، فرمایي: (أن النبي ﷺ كان إذا جلس افترش اليسرى، و نصب اليمنى). []

ژباړه: نبي علیه الصلاة والسلام به چې کله د دوه سجدو تر منځ کښېناسته نو کیڼه (چپه) پښه به یې هواره کړه او ښۍ پښه به یې ودروله. دا حدیث په صحیح مسلم کې دی. د ابو حمید په روایت کې هم نقل دي چې: (أنه ﷺ كان يفعل ذلك).[] او په همدې طریقه ټولو مسلمانانو عمل کړی دی، چې له مخکنیوو سلفو نه ورته پاتې ده.

* د دواړو سجدو ترمنځ په ناسته کې د لاسونو اېښودلو سنت طریقه:

په څرګنده توګه له احادیثو نه دا معلومېږي چې لمونځ کونکی به دواړه لاسونه په ورنونو کېږدي، په داسې حال کې چې د لاسونو ګوتې به یې خلاصې وي، یعنې د څپېړې په شکل او په مسواکه ګوته اشاره کول ورته جائز نه دي.

* مستحبه دا ده چې د ښۍ پښې ګوتې به قبلې ته مخامخ کړي، ځکه چې ښۍ پښه (قدم) ودرول سنت دي او کله چې پښه ودروله شي نو ګوتې یې خامخا قبلې ته مخامخ کېږي.

* د دوو سجدو تر منځ دعا ویل واجب دي او دا دعا به درې ځلي وایي: (رب اغفرلي).اې الله ما ته ببښنه وکړې، که درې ځلي نه زیات وویل شي نو څه باک نه کوي. په یوه صحیح حدیث کې له حذیفه نه ثابت دي چې: (أن النبي ﷺ كان يقول بين السجدتين: (رب اغفرلي، رب اغفرلي). [رواه النسائي]

ژباړه: نبي عليه الصلاة والسلام به د دوه سجدو تر منځ دا دعا ويله: (رب اغفرلی،رب اغفرلی). علما وايي دا دعا به رسول الله ﷺ باربار ويله، ځکه چې رسول الله به د دوه سجدو تر منځ د سجدې په مقدار کښېناسته.

له ابن عباس نه نقل دی: (أن النبي صلى الله عليه وسلم كان يقول ذكرا آخر وهو: (اللهم اغفرلي، وارحمني، واهدني، وارزقني). [رواه الترمذي]

ژباړه: نبي کريم ﷺ به دا دعاء هم ويله چې: (اللهم اغفرلي، وارحمني...) اې الله! ما ته ښښنه وکړې او په ما رحم وکړې او هدايت راته وکړې او روزي راته راکړې. ځينې حفاظو (محدثينو) دې حديث ته د ضُعف اشاره کړې ده. د امام أحمد رحمه الله په نظر د حذيفه په روايت چې کوم حديث مخکې تېر شو، هغه د ابن عباس رضي الله عنهما د روايت په نسبت ډېر قوي دی، ليکن د ابن عباس رضي الله عنهما په روايت چې کومه دعاء ده، ويل يې جائز دي، کوم باک نه لري.

* له دويمې سجدې نه وروسته کښېناسته: دويم رکعت ته له پورته کېدو نه مخکې لږ غوندې کښېناستل په کار دي، چې دې ناستې ته د فقهاوو په اصطلاح کې «جلسة الاستراحة» وايي. دا جلسه زيات نه زيات د استحباب په درجه کې ده، يعنې که چا ونه کړه باک نه لري.

لمونځ کوونکی چې کله دويم رکعت ته پاڅيږي نو لاسونه به پر ځمکه تکيه کوي او که په زنګنونو؟ د مصنف حفظه الله په نظر «جلسة الاستراحة» مستحبه نه ده، يعنې فوراً به پاڅيږي په داسې حال کې چې لاسونه به په زنګنونو تکيه کړي، نه پر ځمکه.

***

دويم رکعت:

* دويم رکعت هم د ړومبي رکعت په څېر اداء کول په کار دي، ځکه چې نبي کريم ﷺ يوه صحابي ته د لمونځ ښودلو پر مهال وفرمايل: (ثم افعل هذا في صلاتك كلها). [متفق عليه]

ژباړه: بيا په ټول لمانځه کې همدغسې کوه، يعنې په اول رکعت کې چې دې څه کړي او ويلي، په پاتې ټولو رکعتونو کې همدغسې وکړه.

۞ دغه لاندې څو کارونه په دويم رکعت کې نشته:

۱- تکبيرتحريمه: په دويم رکعت کې تکبير تحريمه نشته، ځکه دغه تکبير د لمانځه د پيل کولو لپاره مشروع شوی دی او په دې تکبير سره د لمانځه پيل په اول رکعت کې شوی دی.

۲- د استفتاح دعاء: د لمانځه شروع کولو دعاء يوازې په ړومبي رکعت کې مقرره شوې ده، په دويم رکعت کې يې لوستل نشته، که په اول رکعت کې درنه هېره شي يا يې قصداً پرېږدې، نو بيا يې هم ويل نشته، ځکه د دې محل (د ويلو ځای) اول رکعت ؤ او هغه فوت شوی دی.

۳- نيت تازه کول: دويم رکعت کې دوباره نيت کول نشته د لمانځه په شروع کې چې کوم نيت شوی وي، همغه د ټولو رکعتونو لپاره کافي دی.

***

لومړی تشهد:

* په ړومبۍ قاعده کې د لاسونو ايښودلو دوې طريقې دي: په کومه طريقه مو چې عمل وکړ صحيح ده، ځکه چې دواړه طريقې په احاديثو کې ثابتې دي.

لومړۍ طريقه: ښی لاس به په ښي ورون او چپ لاس به په چپ ورون (پتون) باندې کېږدې، د عبد الله بن الزبير رضي الله عنهما په روايت کې راځي چې: (أن النبي ﷺ كان إذا جلس وضع يده اليمنى على فخذه الأيمن ويده اليسرى على فخذه الأيسر، و ألقم يده اليسرى ركبته). و هذا اللفظ ثابت في صحيح مسلم.

ژباړه:کله به چې نبي عليه الصلاة والسلام تشهد ته کښېناست ښی لاس به يې په ښي ورون او چپ لاس به يې په چپ ورون کېښود. دا حديث په دې الفاظو په صحيح مسلم کې شته. د (و القم) معنى علماوو داسې کړې چې: يجوف كفه اليسرى قابضة على ركبته اليسرى. يعنې په چپ ورغوي به چپ زنګون په داسې ډول ونيسي چې ګوتې يې يو تر بله پرانستې وي.

دويمه طريقه: ښی لاس به پر ښي زنګون او چپ لاس به پر چپ زنګون کېږدي، د ابن عمر رضي الله عنهما په روايت کې راځي چې: (أن النبي ﷺ كان إذا جلس وضع يديه على ركبتيه) و هذا ايضا ثابت في صحيح مسلم.

ژباړه: نبي کريم ﷺ چې به کله تشهد ته کېناست نو لاسونه به يې پر زنګنونو کېښودل.

* ځنې وخت چپ لاس پر چپ زنګون باندې په داسې ډول اېښودل چې ګوتې يې پرانستې وي، سنت دي، لکه مخکې چې د عبدالله بن الزبير رضي الله عنهما په حديث کې په دې الفاظو تېر شول چې (والقم يده اليسرى ركبته). نو مناسبه دا ده چې دا د تورک په حالت کې وشي، ځکه له تورک نه غير په تلقيم کولو کې تکلف او مشقت دی.

۞ د تشهد پر مهال د لاسونو اېښودلو درې کيفيته په احاديثو کې راغلي دي:

د تشهد پر مهال دلاسونو اېښودلو درې کيفيته په احاديثو کې راغلي دي: په کوم کيفيت چې عمل وشي جائز دی، بهتره دا ده چې کله په اوله طريقه عمل وکړي، کله په دويمه او کله په درېيمه، درېواړه طريقې سره له دليله په لاندې توګه ذکر کېږی:

۱- دښي لاس کوچنۍ او ور سره دويمه ګوته به را بندې کړي او د منځ ګوته به د غټې ګوتي سره يو ځای کړی «حلقه» کړي او په شهادت ګوته (مسواک ګوته) به د الله تعالی د توحيد اشاره وکړي، دا طريقه د وائل بن حجر رضي الله عنه په حديث کې راغلې ده، او هغه صحيح روايت دی.

۲- د شهادت له ګوتې نه غير د لاس نوري ټولې ګوتې به رابندې کړي او غټه ګوته به د شهادت ګوتې له بيخ سره کېږدي او په مسواک ګوته به اشاره وکړي، په صحيح مسلم کې د ابن عمر رضي الله عنهما په حديث کې راغلي دي: (أن النبي ﷺ قبض على يديه ثلاثة و خمسين). [رواه مسلم]

ژباړه: نبي کريم ﷺ د لاس د ګوتو په رابندولو سره د درې پنځوس عدد شکل جوړ کړ.

۳- د ښي لاس ګوتې به ټولې رابندې کړي، غير د شهادت له ګوتي نه، بيا به په همدې ګوته اشاره وکړي، دا طريقه هم په صحيح مسلم کې د ابن عمر رضي الله عنهما په روايت کې راغلې ده، وايي: (أن النبي ﷺ قبض أصابعه كلها و أشار بالسبابة). [رواه مسلم]

ژباړه: نبي عليه الصلاة والسلام ټولې ګوتې رابندې کړې او په سبابه ګوته يې اشاره وکړه.

* دغه ذکر شوې طريقې لکه د ګوتو رابندول او اشاره کول يوازې تشهد ته د ناستې پر مهال دي، د دوو سجدو په منځ وغيره کې نشته، ابن عمر رضي الله عنهما وايي: (إذا قعد للتشهد) يعنې دغه مذکورې طريقې به صرف تشهد ته د ناستې پر مهال کوي.

* د اشارې کولو پر مهال به د شهادت ګوته اوچته نیسي، تیټ نیول، یا خوځول یې نشته، ځکه په صحیحو احادیثو کې یې چېرته یادونه نه ده راغلې! په داسې حال کې چې اصل په عباداتو کې توقیف دی.

په صحیح مسلم کې د عبد الله بن الزبير رضي الله عنهما په روایت کې راغلي دي: (كان رسول الله ﷺ إذا قعد في الصلاة جعل قدمه اليسرى بين فخذه وساقه، و فرش قدمه اليمنى، و وضع يده اليسرى على ركبته اليسرى، و وضع يده اليمنى على فخذه اليمنى وأشار بإصبعه). [رواه مسلم]

ژباړه: کله به چې نبي اکرم ﷺ په لمانځه کې تشهد ته کښېناست، نو د چپې پښې قدم به یې د ورون او پُنډۍ په مابین کې ساتلو او د ښۍ پښې قدم به یې هوار کړ، چپ لاس به یې پر چپ زنګون او ښی لاس به یې پر ښي ورون کېښود او په مسواک ګوته به یې اشاره وکړه.

همدا رنګه په مسلم شریف کې د عبد الله بن عمر رضي الله عنهما په روایت شوي بل حدیث کې راځي: (أن رسول الله ﷺ كان إذا قعد في التشهد وضع يده اليسرى على ركبته اليسرى ووضع يده اليمنى على ركبته اليمنى وعقد ثلاثة وخمسين وأشار بالسبابة). [رواه مسلم]

ژباړه: رسول الله صلى الله عليه وسلم به چې کله تشهد ته کښېناست، نو چپ لاس به یې پر چپ زنګون او ښی لاس به یې پر ښي زنګون کېښود. د دري پنځوس عدد شکل به یې جوړ کړ او په سبابه ګوته به یې اشاره وکړه.

په مسند أحمد کې د وائل بن حجر نه نقل دي وایي: (رأيت النبي ﷺ حين كبر رفع يديه حذاء أذنيه، ثم حين ركع، ثم حين قال: سمع الله لمن حمده رفع يديه، ورأيته ممسكا يمينه على شماله في الصلاة، فلما جلس حلق بالوسطى والإبهام وأشار بالسبابة، و وضع يده اليمنى على فخذه اليمنى، ووضع يده اليسرى على فخذه اليسرى).

ژباړه: له وائل بن حجر نه روایت دی وایي چې: نبي کریم ﷺ مې ولید چې کله یې لمانځه ته «الله أكبر» وایه، نو دواړه لاسونه یې د غوږونو تر برابرۍ پورته کړل، بیا کله چې رکوع ته لاړ او هغه مهال چې «سمع الله لمن حمده» یې وویله نو لاسونه یې پورته کړل او په لمانځه کې مې په داسې حال کې ولید چې ښی لاس یې د چپ لاس له پاسه نیولی ؤ. او کله چې ــ تشهد ته -کېناست نو منځنۍ ګوته یې له غټې ګوتې سره یو ځای کړې کړه

او په سبابه ګوته يې اشاره وکړه. ښی لاس يې په ښي ورون او چپ لاس يې پر چپ ورون باندې ايښی ؤ.

په دغو ټولو ذکر شويو صحيحو احاديثو کې د اشارې کولو يادونه راغلې، خو اشارې سره د ګوتې خوزولو يادونه په يوه حديث کې هم ونه شوه.

* اوله قاعده د لمانځه له واجباتو څخه ده. که چېرې په هېره سره پاتې شي نو سجده سهوه لازميږي او د وجوب دلائل يې دا دي:

۱- رسول الله ﷺ ورباندې مداومت «هميشوالی» کړی او په حديث کې راغلي دی چې: (صلوا كما رأيتموني أصلي). [متفق عليه].

ژباړه: هماغسې لمونځ اداء کړئ چې څنګه مو زه په لمونځ کولو ليدلی يم.

او که په هېره ترې پاتې شي، نو بيا يې هم په سجده سهوې سره نقصان جبيره کېدی شي.

۲- د ابن مسعود په روايت حديث دی چې: (قولو: التحيات لله). [رواه الشيخان] التحيات لله «تشهد» ووايئ. يعنې أمر يې کړی او أمر په وجوب دلالت کوي.

۳- رسول الله ﷺ په تشهد ډېر اهتمام (پاملرنه) کړې چې دا هم پر وجوب دلالت کوي لکه څنګه چې د ابن عباس رضي الله عنهما په روايت کې راغلي دي وايي: (كان رسول الله ﷺ يعلمنا التشهد كما يعلمنا السورة من القرآن، فيقول: قولوا: التحيات المباركات،الصلوات الطيبات لله، سلام عليك أيها النبي ورحمة الله وبركاته، سلام علينا، وعلى عباد الله الصالحين، أشهد أن لا إله إلا الله، و أشهد أن محمدا رسول الله).[رواه مسلم]

ژباړه: ابن عباس رضي الله عنهما وايي: مونږ ته به رسول الله ﷺ تشهد داسې راښودلو، لکه د قرآن کريم سورت به يې چې راښودلو، راته ويل به يې چې: ووايئ: (التحيات المباركات...) ټول ژبنې مبارک عبادتونه او بدني پاک عبادتونه الله جل جلاله لره دي، سلام او د الله رحمتونه او برکتونه دې وي په تا اې پيغمبره، سلام دې وي پر مونږ او د الله په نيکو بندګانو، زه ګواهي ورکوم چې بې له الله جل جلاله بل هيڅوک د بنده ګۍ لائق نشته، او زه ګواهي ورکوم چې محمد ﷺ د الله پيغمبر دی.

د تشهد دعاء د ابن مسعود په روايت کې په دې الفاظو راغلې ده چې: (التحيات لله والصلوات و الطيبات، السلام عليك أيها النبي ورحمة الله وبركاته، السلام علينا وعلى عباد

الله الصالحين، أشهد أن لا إله إلا الله، وأشهد أن محمدا عبده ورسوله). دا روايت په صحيحينو کې را غلی او په أئمه وو کې امام أحمد رحمه الله غوره کړی دی.

قال الإمام أبوعيسى الترمذي رحمه الله (حديث ابن مسعو قد روي عن غير أوجه وهو أصح حديث روي عن النبي ﷺ في التشهد، والعمل عليه عند أكثر أهل العلم من أصحاب النبي ﷺ ومن بعدهم من التابعين. [الجامع الصحيح سنن الترمذي]

ژباړه: ټول ژبني، بدني، او مالي عبادتونه الله جل جلاله لره دي، سلام او د الله رحمتونه او برکتونه دې وي پر تا ای پیغمبره، سلام دې وي پر مونږ او د الله پر نيکو بنده ګانو، ګواهي ورکوم چې له الله تعالی نه پرته بل هيڅوک د عبادت وړ نشته او ګواهي ورکوم چې محمد ﷺ د الله بنده او رسول دی. امام ترمذي رحمه الله وايي: د ابن مسعود په ډېرو سندونو کې راغلي دي چې دا په تشهد کې له رسول الله صلی الله عليه وسلم نه صحيحترين روايت دی. د صحابه کرامو، او تابعينو له جملې نه ډېرو د علم خاوندانو پرې عمل کړی دی.

۞ په تشهد کې نور آحاديث هم راغلي دي:

۱- د عمر بن الخطاب حديث په دې الفاظو راغلی دی چې:

(التحيات الزاكيات لله، والصلوات الطيبات لله...) [أخرجه مالك في الموطأ] باقي الفاظ يې د ابن مسعود د حديث په شان دي. دغه تشهد امام مالک رحمه الله غوره کړی دی.

۲- په دې اړه د ابن عباس رضي الله عنهما حديث هم په دې الفاظو راغلی دی چې: (التحيات المباركات، والصلوات الطيبات لله....) [أخرجه مسلم]. باقي الفاظ يې د ابن مسعود د حديث پشان دي او دغه تشهد امام شافعي رحمه الله غوره کړی دی.

د تشهد کومې درې ډوله دعاګانې چې پاس ذکر شوې، د هغو له جملې نه چې هره يوه يې وويل شي، لمونځ صحيح دی. ولې بهتره دا ده چې لمونځ کونکی کله يو تشهد ووايي او کله بل. د دې لپاره چې په ټولو احاديثو عمل راشي، هڅه دې وکړي چې په زياتو وختونو کې هغه تشهد ووايي کوم چې د ابن مسعود په روايت نقل دی، ځکه چې دا په صحيحينو کې راغلی او أصح روايت دی. د ترجيح نور اسباب يې هم مصنف په اصل کتاب کې ذکر کړي دي.

* په اول تشهد کې درود شريف (اللهم صل) ويل نشته، ځکه چې دا په وروستي تشهد پورې خاص دی.

ابن القيم رحمه الله وايي: (التشهد الأول تخفيفه مشروع، و كان النبي ﷺ إذا جلس فيه كأنه على الرضف، و لم يثبت عنه أنه كان يفعل ذلك فيه - أي الصلاة عليه ﷺ في التشهد الأول – و لا علّمه للأمة و لا يُعرف أن أحدا من الصحابة استحبه).()

د ړومبي تشهد لنډول يو مشروع كار دی، نبي عليه الصلاة والسلام به چې كله ړومبي تشهد ته كښېناست، ګويا په ګرم كاڼي ناست دی – يعنې لنډولو به يې– له نبي عليه الصلاة والسلام نه په ړومبي تشهد كې درود ثابت نه دی او نه يې په دې اړه امت ته ښودنه كړې، همدا راز په صحابه وو كې هم چا ورته مستحب نه دی ويلي.

***

له ړومبي تشهد نه دريیم ركعت ته پاڅېدل:

* له ړومبي تشهد نه دريیم ركعت ته پورته كېدو پر مهال لاسونه اوچتول سنت دي. د ابن عمر رضي الله عنهما په اړه نقل دي چې: (كان إذا دخل في الصلاة كبر و رفع يديه، و إذا ركع رفع يديه، و إذا قال: سمع الله لمن حمده) رفع يديه، و إذا قام من الركعتين رفع يديه. و رفع ذلك ابن عمر إلى النبي ﷺ. [صحيح البخاري] و بوب البخارى: (باب رفع اليدين إذا قام من الركعتين).

ژباړه: ابن عمر رضي الله عنهما به چې كله لمانځه ته داخلېده نو تكبير به يې وwايه او دواړه لاسونه به يې د اوږو تر برابرۍ پورته كړل او چې كله به ركوع ته ښكته كېده نو لاسونه يې پورته كول او چې كله به يې «سمع الله لمن حمده» وويله نو لاسونه به يې پورته كړل او چې كله به له دويم ركعت نه پورته كېده نو بيا يې هم لاسونه پورته كول. ابن عمر رضي الله عنهما ددې نسبت رسول الله ته كړی دی. امام بخاري رحمه الله په دې عنوان مستقل باب تړلی دی چې: (باب: له دويم ركعت نه د پاڅېدلو پر وخت د لاسونو پورته كول).

د ابو حميد الساعدي په اړه نقل دي چې: أنه كان في عشرة من أصحاب رسول الله ﷺ منهم ابوقتادة و قال أبوحميد: (أنا أعلمكم بصلاة رسول الله ﷺ إلى أن قال: ثم إذا قام من الركعتين كبر، و رفع يديه حتى يحاذي بهما منكبيه، كما كبر عند افتتاح الصلاة). [سنن أبي داود]

ژباړه: هغه د لسو صحابه کرامو سره ؤ چې په دوئ کې ابو قتاده هم موجود ؤ نو ابوحميد وويل چې: زه په تاسې کې د رسول الله ﷺ په لمانځه باندې ښه پوهسږم... تر دې پورې چې ويې ويل: بيا به چې هغه ﷺ له دويم رکعت نه پاڅېده نو دواړه لاسونه به يې پورته کړل تر دې چې د دواړو اوږو سره به يې برابر کړل، هماغسې لکه د لمانځه په شروع کې به يې چې تکبير وايه -او لاسونه به يې ورسره پورته کول-.

پاتې لمونځ:

* لمونځ کوونکی به باقي لمونځ -يعنې دربيم او څلورم رکعت- د ړومبي او دويم رکعت په شان اداء کوي. نبي عليه الصلاة والسلام يوه صحابي ته د لمانځه ښودلو پر مهال وفرمايل: (ثم افعل هذا في صلاتك كلها). [متفق عليه]

ژباړه: بيا په ټول لمانځه کې همدغسې کوه.

***

وروستی تشهد:

* آخرې تشهد د لمانځه له ارکانو څخه يو رکن دی. د ابن مسعود رضي الله عنه په روايت کې راځي، هغه وايي چې: (كنا نقول قبل أن يُفرض التشهد: السلام على الله، السلام على جبريل، السلام على ميكاييل، فقال النبي ﷺ: قولو التحيات لله....).[رواه النسائي]

ژباړه: له تشهد فرض کېدو نه وړاندې به مونږ داسې ويل چې: السلام على الله، السلام على جبريل، السلام على ميكاييل، نو نبي عليه الصلاة والسلام راته وفرمايل: داسې ووايي چې: التحيات لله.......

د تشهد پر فرضيت باندې بل دليل دادی چې: رسول الله ﷺ ورباندې مداومت «هميشوالی» کړی دی، کله يې هم نه دی پريښی.

په داسې حال کې چې رسول الله فرمايي: (صلوا كما رأيتموني أصلي). [متفق عليه]

* په وروستۍ قاعده کې درود شريف -اللهم صل...- لوستل سنت مؤکد دي او ځينې علماء ورته واجب وايي.

۞ د درود شريف د مؤکد والي دلائل:

١- د فضالة بن عبيد الله حديث دی چې: (أن رسول الله ﷺ رأى رجلا يصلي لم يحمد الله ولم يمجده، ولم يصل على النبي ﷺ فقال النبي ﷺ:"عجل هذا" ثم دعاه النبي ﷺ فقال:"إذا صلى أحدكم فليبدأ بحمد ربه والثناء عليه، وليصل على النبي ﷺ، وليدع ماشاء). [سنن البيهقي]

ژباړه: رسول الله صلی الله عله وسلم يو سړی وليده چې لمونځ يې کولو خو په لمانځه کې يې نه د الله ستاينه وکړه، نه يې د هغه لويي بيان کړه او نه يې پر نبي صلی الله عليه وسلم باندې درود ووايه، نو نبي عليه الصلاة والسلام وفرمايل: دې سړي بېړه وکړه، بيايې راوغوښت او ورته ويې ويل: کله چې ستاسي نه يو تن لمونځ کوي، نو په کار ده چې د خپل رب په ستاينه او ثناء يې پيل کړي، پر نبي صلى الله عليه وسلم دې درود ووايي او د خپلې خوښې دعاء دې وغواړي.

٢- د کعب بن عجرة په روايت کې راغلي هغه وايي: خرج علينا النبي ﷺ، فقلنا: يارسول الله! قد علمنا كيف نسلم عليك، فكيف نصلي عليك؟ قال: قولوا: اللهم صل على محمد وعلى آل محمد كما صليت على إبراهيم إنك حميد مجيد، اللهم بارك على محمد وعلى آل محمد كما باركت على آل إبراهيم إنك حميد مجيد.[متفق عليه] و في لفظ: كما صليت على إبراهيم وعلى آل إبراهيم.

ژباړه: کعب بن عجرة وايي: يو ځلې د الله رسول ﷺ زمونږ لورې ته راغی، نو مونږ ورته وويل: ای د الله رسوله! مونږ پر تا سلام ويل زده کړيدي، خو پر تا درود شريف به څنګه وايو؟ ويې فرمايل: داسې ووايي چې: (اللهم صل...).

ژباړه: ای الله! پر محمد ﷺ او د محمد ﷺ پر آل باندې درود وليږه، لکه څنګه چې دې د ابراهيم عليه السلام پر آل باندې درود ليږلی دی، په رښتيا سره ته ستايلی شوی، او د لويي خاوند يې، ای الله! برکت نازل کړه پر محمد صلى الله عليه وسلم او د محمد صلى الله عليه وسلم پر آل باندې، لکه څنګه چې دې برکت نازل کړې د ابراهيم عليه السلام پر آل باندې په رښتيا سره ته ستايلی شوی او د لويي خاوند يې.

دا حديث په دې الفاظو متفق عليه دی او په بخاري کې ورسره دا الفاظ هم زيات شوي دي چې: (كما صليت على إبراهيم وعلى آل إبراهيم).

د کعب بن عجرة حديث د درود شريف الفاظو ته پوره شامل دی.

* د وروستي تشهد په آخره کې د هغې دعاء ويل هم سنت دي چې په کې له څلورو شيانو څخه پناه غوښتل راغلي دي.

عن أبي هريرة أن النبي صلى الله عنه وسلم قال: (إذا انتهى أحدكم من تشهده فليستعذ من أربع: من عذاب جهنم، ومن عذاب القبر، وفتنة المحيا والممات، وفتنة المسيح الدجال). [رواه مسلم]

ژباړه: له أبوهريره نه نقل دي چې رسول الله ﷺ وفرمايل: څوک چې له تشهد ويلو نه فارغ شي، نو په کار ده چې له څلورو شيانو څخه پناه وغواړي: ۱- د جهنم له عذاب نه. ۲- د قبر له عذاب نه. ۳- او د ژوند او مرگ له فتنې نه. ۴- او د مسيح دجال له فتنې نه.

* له تشهد ويلو او دغو څلورو شيانو څخه له پناه غوښتلو وروسته يې چې کومه دعاء خوښه وي د الله تعالى نه دې وغواړي.

د ابن مسعود په روايت کې راځي: أن النبي ﷺ لما ذکر له التشهد قال: "ثم يتخير من الدعاء أعجبه إليه، فيدعو". [متفق عليه]

ژباړه: کله چې نبي عليه الصلاة والسلام ته د تشهد يادونه وشوه نو ويې ويل: بيا دې هغه دعاء غوره کړي چې ورته ډېره خوښه او په زړه پورې وي.

دلته وينا عامه ده ټولې هغه دعاگانې په بر کې نيسي چې د دنيا او آخرت خير پکې وي، په خاصه توگه زياتو وختونو کې هغه دعاگانې ويل په کار دي کومې چې په آحاديثو کې راغلي دي، ځکه دا ډېرې جامع او شاملې دعاگانې دي.

***

سلام گرځول

* د لمانځه په پای کې به ښي او چپ لوري ته سلام وگرځوي او دا د لمانځه له ارکانو څخه دی، د سلام الفاظ دا دی: السلام عليکم ورحمة الله.

* په سلام گرځولو کې سنت طريقه دا ده: چې ښي او چپ لورې ته به په دومره اندازه کې گوري چې د اننگو سپينوالی يې مقتديانو ته ښکاره شي.

د ابن مسعود په حديث کې راځي هغه وايي: (ثم سلم عن يمينه و عن شماله حتى رُؤي بياضُ خده و قال: السلام عليکم ورحمة الله). [أبو داود و الترمذي]

ژباړه: بیا یې ښي او چپ لور ته سلام وګرځولو تر دې چې د اننګو سپینوالی یې ولیدل شو او «السلام علیکم ورحمة الله» الفاظ یې وویل.

* په سلام ګرځولو کې بله سنت طریقه داده: چې د سلام په الفاظو کې به مد «اوږدول» نه کوي، دلیل: په حدیث شریف کې راغلي دي چې: (أن النبي ﷺ قال: (حذف السلام سنة).().

امام أحمد او ابن مبارک رحمهما الله ویلي دي: د (حذف السلام) مطلب دا دی چې د سلام الفاظ به نه اوږدوي.

* په وروستي تشهد کې سنت طریقه دا ده: چې لمونځ کونکی تورک وکړي، د تورک مطلب دا دی چې ښئ پښه «قدم» به ودروي او چپه پښه به د ښئ پښې څخه لاندې وباسي او پر زمکه به کښېني چې دغه ډول ناسته «تورک» یوازې په دویم تشهد پورې خاص دی، په ړومبي تشهد کې به «تورک» نه کوي.

***

په لمانځه کې اطمینان او خشوع:

* په اطمینان سره لمونځ کول د لمانځه له ارکانو څخه دی او د اطمینان لږه اندازه دا ده چې د واجب ذکر -یو ځلې تسبیح ویلو- په انداز ه د لمانځه هر رکن په سکون او آرام سره ادا کړي.

د اطمینان په رکنیت باندې دلیل: نبي علیه الصلاة والسلام یوه صحابي ته وفرمایل: (ثم ارکع حتی تطمئن راکعا). بیا رکوع وکړه تر دې چې په رکوع باندې ډاډمن «مطمئن» شې. او همدغسې نور ارکان هم په اطمینان او آرام سره اداء کول په کار دي.

له حذیفه نه په روایت شوي حدیث کې راغلي دي چې: (أنه رأی رجلا یصلي و لایطمئن في صلاته فقال له: (إنك لم تصل، ولو مت لمت علی غیر الفطرة التي فطرالله علیها محمدا ﷺ). [رواه البخاري]

ژباړه: حذیفه یو سړی په لمانځه ولیدو په داسې حال کې چې په لمانځه کې یې اطمینان نه کاوه -یعنې رکوع او سجده یې په بېړه اداء کول-، نو حذیفه ورته وویل: تا لمونځ نه دی کړی او که په دې حالت کې مړ شې نو ته به په هغه دین نه یې مړ شوی په کوم چې الله تعالی محمد ﷺ پیدا کړی دی، یعنې ته به مسلمان نه مرې!.

* خشوع په لمانځه کې مستحب او سنت ده: امام ابن قيم رحمه الله د خشوع تعريف داسې کړی دی چې: (الخشوع: قيام القلب بين يدي الرب بالخضوع والذل، والجمعية عليه). [مدارج السالكين]

ژباړه: د الله تعالی پر وړاندې خپل زړه په عاجزۍ او خاکسارۍ سره ودرولو ته خشوع وايي.

په لمانځه کې د خشوع اهميت د رسول الله ﷺ او د مشرانو صحابه وو څخه په تواتر سره نقل دی. له دې کبله عائشة صديقه رضي الله عنها وايي: (أن النبي ﷺ كان يصلى أربعاً فلا تسأل عن حسنهن وطولهن). [متفق عليه]

ژباړه: نبي عليه الصلاة والسلام به څلور رکعته لمونځ کولو چې د ښايست او اوږدوالي پوښتنه يې مه کوه.

* په لمانځه کې پرلپسې ډېر خوزيدل راخوزيدل لمونځ باطلوي.

* فقهاوو د (الحركة الكثيرة) مفهوم دا بيان کړی دی چې: (أنه إذا رُؤي الرجل ظُنّ أنه ليس في صلاة). که څوک يې ويني نو د لمونځ کوونکي ګومان پرې نه کوي. نو په دې سره لمونځ باطليږي.

**

په لمانځه کې مخې ته سُتره ودرول:

* لمونځ کوونکي لپاره مخې ته ستره ودرول سنت مؤکد ده، دليل يې د نبي عليه الصلاة والسلام دا وينا ده چې: (إِذَا صَلَّى أَحَدُكُمْ ، فَلْيُصَلِّ إِلَى سُتْرَةٍ وَلْيَدْنُ مِنْهَا) [واه أبو داود و صححه الألباني] ژباړه: کله چې له تاسې نه يو څوک لمونځ کوي، نو سُترې ته دې لمونځ وکړي او سُترې ته دې نږدې ودريږي.

* ستره بايد ودرول شي نه دا چې پر ځمکه څملول شي.

* د سُترې اوږدوالی «طول»: د سترې اوږدوالی بايد د اوښ د پالان (کتې) د وروستۍ حصې په اندازه وي، چې هغه تقريبا يو ګز برابريږي، نو په دې حساب د سُترې اوږدوالی د يوه شرعي ګز په اندازه په کار دی.

مسلم شریف کې د عائشې صدیقې رضي الله عنها په روایت حدیث دی چې: (سُئِلَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ سُتْرَةِ الْمُصَلِّي ، فَقَالَ : مِثْلُ مُؤْخِرَةِ الرَّحْلِ) [رواه مسلم]

ژباړه: له رسول الله صلی الله علیه وسلم څخه د سُترې په اړه پوښتنه وشوه نو ويې فرمايل: د اُوښ د پالان د آخري حصې په اندازه.

د سُترې پلنوالی: فقهاوو ويلي دي چې په شريعت کې د سترې پلنوالی کومه ټاکلې اندازه نه لري، دېوال هم ستره کېدلی شي، دغه شان غشی وغيره هم ستره کېدلی شي، ځکه نبي کريم ﷺ د غشي، اوښ او دېوال په څير شيان ستره ګرځولي دي.

* د لمونځ کوونکي مخې ته تېرېدل حرام دي. دليل يې: د رسول الله ﷺ دا وينا ده چې: (لو يعلم المار بين يدي المصلي ماذا عليه لكان أن يقف أربعين خيرًا له من أن يمر بين يديه).[متفق عليه]

ژباړه: که چېرې د لمونځ کوونکي مخې ته تېريدونکی په دې وپوهېږي چې دا څومره ګناه لري نو څلويښت ورځې يا کالونه ودرېدل به ورته له دېنه غوره ؤ چې د لمونځ کوونکي په مخ کې تېر شي.

* که يو څوک د لمونځ کوونکي مخې ته تېرېدل وغواړي، نو لمونځ کوونکی به يې منعه کوي او په دې کې د فقهاوو تر منځ اختلاف هم نشته.

د ابو سعيد الخدري په روايت کې راځي: (إذا اتخذ أحدكم ما يستره في صلاته، فإذا أحد أراد أن يمر بينه وبين سترته فليرده،فإن أبى فليقاتله،فإنه شيطانٌ).()

ژباړه: که له تاسې نه چا په لمانځه کې ځان ته ستره ودرولې وي او يو څوک د دې لمونځ کوونکي او سترې تر منځ تېرېدل وغواړي، نو لمونځ کوونکي ته په کار ده چې مخه يې ونيسي او که بيا هم نه منعه کېده نو ورسره دې وجنګېږي. ځکه هغه شيطان دی.

امام نووي او شوکاني رحمهما الله له پورتني حديث نه په استنباط سره يوه مسئله ذکر کړې ده او هغه دا چې: د لمونځ کوونکي مخې ته د تېرېدونکي منعه کول او ورسره جګړه کول په هغه صورت کې په کار دي چې لمونځ کوونکي مخې ته ستره ايښې وي، يعنې د لمانځه نه مخکې يې خپل احتياطي تدبير نيولی وي او که چا ستره نه وي ودرولې نو حق نه لري چې مخې ته تېرېدونکي سره جګړه وکړي او يا يې په شدت سره منع کړي. دا مسئله يې د حديث له دې الفاظو نه معلومه کړې ده: (إذا صلى أحدكم إلى مايستره) دلته "إذا" شرطية ده

يعني جګړه يا شدت سره منع کول هغه مهال جائز دی چې لمونځ کوونکي له احتياط نه کار اخستی وي او مخې ته يې ستره ودرولې وي، د نووي اوشوکاني رحمهما الله خبره ډېره مقبوله او د حديث الفاظو سره موافقه ده، ځوک چې پرته له ستري لمونځ کوي، دا يو ډول نقصان او کمی ده، نو دا مناسبه نه ده چې يو ځوک په خپله په نقصان واقع وي او بل چا سره د هغه په نقصان باندې جګړه کوي.

* که لمونځ کوونکي مخې ته ستره نه وي ودرولي، نو په دې صورت کې يې مخې ته له لرې نه تېرېدل جائز دي او له نږدې نه حرام.

د نږدېوالي اندازه: د لمونځ کوونکي د ودريدو له ځای نه د سجدې تر ځای پورې ده. يعني په دې صورت کې د لمونځ کوونکي مخې ته تېرېدل جائز نه دي.

* د لمونځ کوونکي مخې ته تېرېدل، که څه هم حرام دي، خو د لمونځ کوونکي لمونځ نه باطلوي. مګر د درې شيانو په تېرېدو سره يې لمونځ ماتېږي او هغه درې شيان: ښځه، تور سپی او خر دی.

د ابوذر په روايت حديث دی چې: (إذا صلى أحدكم فإنه يستره مثل آخرة الرحل، فإذا لم يضع مثل آخرة الرحل فإنه يقطع صلاته المرأة، والحمار، والكلب الأسود).[أخرجه مسلم]

ژباړه: نبي عليه الصلاة والسلام ارشاد دی: کله چې له تاسي نه يو تن د لمانځه اراده وکړي نو هغه دې د اوښ پالان (د کتې) د آخري برخې په اندازه ستره ودروي، که چېرې ستره يې ونه درولـه نو دغه درې شيان يې لمونځ ماتوي: ښځه، خر او تورسپی.

يوه سړي ابوذر ته وويل: د سور او ژېړ له منځه د تور سپي خاص کولو څه وجه ده؟ ابوذر په جواب کې وويل: ما له نبي کريم ﷺ نه دا پوښتنه کړې وه، هغه صلى الله عليه وسلم راته وفرمايل: تور سپی شيطان دی، يعنې په سپو کې شري، خبيث او بی فائدې ځناور دی.

***

د ښځو د لمانځه طريقه:

ښځې د لمانځه په ټولو مسائلو کې چې مخکې يې يادونه وشوه له نارينه وو سره برابرې دي، هغه اذکار وي، که قرآن لوستل وي او که د لمانځه نورې طريقې، يعنې په بشپړه توګه

د نارينه وو پشان دي، همدا رنګه سننو، واجباتو او أركانو كې له سړيو سره برابرې دي، يعنې د لمانځه ټول مسائل د نارينه او ښځو لپاره يو شان دي، کوم توپير نه لري.

دليل: د دې لاندې حديث عموم پرې دلالت کوي: نبي عليه الصلاة والسلام فرمايلي دي: (إنما النساء شقائق الرجال).[أخرجه مسلم] شقائق الرجال أي: نظائرهم وأمثالهم.

ژباړه: ښځينه د نارينه‌وو په څېر او مثل دي.

* يوازې په يوه مسئله کې ښځې له سړيو نه مستثنى او جلا ګڼل شوي دي او هغه دا چې: په سجده کې د سړيو لپاره سنت طريقه دا ده چې څنګلې له اړخونو څخه جدا وساتي او د ښځو لپاره سنت طريقه دا ده چې څنګلې له اړخونو سره جوختې وساتي، همدا رنګه هر هغه ځای چې د سړيو لپاره پکې مجافات) اندامونه له يو بل نه لرې ساتل (سنت وي نو د ښځو لپاره پکې انضمام (جوختول) سنت دي.

قال ابن رجب رحمه الله: فأما المرأة فلا تتجافى بل تتضام و على هذا أهل العلم. ().

ژباړه: ابن رجب رحمه الله ويلي دي: ښځې به مجافات نه کوي، بلکې اندامونه به له يو بل سره جختوي او دا د اهل علمو نظر هم دی.

والحمدلله رب العالمين و على نبينا محمد وعلى آله و صحبه أجمعين.

بعون الله وفضله تمت الترجمة من اللغة العربية إلى اللغة البشتو لكتاب مختصر صفةصلاة النبي للشيخ أ.د. أحمدبن محمد الخليل- حفظه الله وأن يجزيه عما يقدمه للإسلام والمسلمين خيرا- بعد صلاة العصر, الساعة الرابعة يوم عرفة , بتاريخ: 9 ذوالحجة 1440ه الموافق:10أغسطس 2019م , في مسجد جثلاء بنت عبدالرحمن غفرالله لها ولوالديهاولذريتها ولجميع المسلمين ويسكنها فسيح جناته.

مدينةالرياض- المملكةالعربية السعودية.

د موضوعاتو فهرست

صفحه	موضوعات	م/شميره
	سريزه	۱
	د لمانځه طريقه زده کول ضروري ده	۲
	لمانځه ته چمتوالي	۳
	اودس	۴
	لمانځه ته تلل	۵
	لمانځه ته نيت کول	۶
	لمانځه ته داخلېدل	۷
	تکبير تحريمه	۸
	قيام (اودرېدل) او قرائت لوستل	۹
	قيام	۱۰
	د قيام په حالت کې د لاسونو اېښودلو ځای	۱۱
	په لمانځه کې به سترګې کوم ځای ته نيسي	۱۲
	د استفتاح (د لمانځه پيل) دعا	۱۳
	د سورت لوستو څخه وړاندې أعوذ بالله ويل	۱۳
	تسميه (بسم الله) ويل	۱۴
	سورت فاتحه لوستل	۱۵
	قرائت په ټيټ يا په لوړ آواز لوستل	۱۶
	له سورت فاتحې څخه وروسته آمين ويل	۱۷
	له سورت فاتحې څخه وروسته قرائت لوستل	۱۸
	قرائت اوږدول	۱۹
	د تکبير تحريمه نه علاوه نور ټول تکبيرونه	۲۰
	رکوع	۲۱
	له رکوع نه وروسته په اطمئنان او برابر ودرېدل	۲۲
	سجده	۲۳
	د دوه سجدو تر منځ کښېناستل	۲۴
	دويم رکعت	۲۵
	لومړی تشهد	۲۶
	د اول تشهد څخه درېيم رکعت ته پاڅېدل	۲۷
	پاتې لمونځ	۲۸
	آخري تشهد	۲۹
	سلام ګرځول	۳۰
	په لمانځه کې اطمئنان او خشوع	۳۱
	په لمانځه کې مخې ته ستره ودرول	۳۲
	د ښځو د لمانځه طريقه	۳۳
	فهرست	۳۴